

GÖTEBORGS UNIVERSITET

En undersökning om förskollärares synsätt och arbetssätt kring barns skriftspråk i förskolan

Sara Bara, Janet Diaz och Mona Warsame

LAU390

Handledare: Karin Gustafsson

Examinator: Cecilia Nielsen

Rapportnummer: HT11-2920-014

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: En undersökning om förskollärares synsätt och arbetssätt kring barns skriftspråk i förskolan.

Författare: Sara Bara, Janet Diaz och Mona Warsame

Termin och år: HT 2011

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Karin Gustafsson

Examinator: Cecilia Nielsen

Rapportnummer: HT11-2920-014

Nyckelord: förskollärare, skriftspråk, lärandemiljö, Lpfö 98 reviderad 2010, förskola, arbetssätt, synsätt

Sammanfattning

Denna undersökning handlar om förskollärares synsätt och arbetssätt kring barns skriftspråk i förskolan. Vårt syfte med examensarbetet är att vi vill undersöka ett antal förskollärares synsätt och arbetssätt för att stimulera och utveckla barns intresse för skriftspråket. Samtidigt vill vi få en inblick i hur förskollärarna utformar lärandemiljö i verksamheten och hur de i praktiken omsätter de riktlinjer som står formulerade i läroplanen kring barns skriftspråk.

Våra frågeställningar är:

Hur arbetar förskollärarna med barns skriftspråk i förhållande till det som står i förskolans läroplan?
Vad har förskollärarna för inställning till barns skriftspråk i förskolan?

Vi har genomfört en kvalitativ studie. I vår undersökning har vi använt oss av både intervjuer och observationer. Vi har intervjuat sex förskollärare och gjort fyra observationer av förskolornas lärandemiljö i tre förskolor. Resultatet i vår undersökning visar att förskollärarna anser att skriftspråket är en viktig del av arbetet i förskolan och som förskollärare bör man stötta barnen i deras skriftspråsutveckling. Utifrån vår studie har vi kommit fram till att verksamma förskollärare bör ge sig tid till att vidareutveckla sina kompetenser för att kunna tolka och förstå de mål och riktlinjer som finns inskrivna i läroplanen. Denna undersökning ger en möjlighet till att ta reda på hur ett antal förskollärare uppfattar uppdraget om hur de arbetar med skriftspråket i förskolan.

Förord

Vi vill tacka forskollärarna som har ställt upp och som gjort det möjligt för oss att genomföra vårt examensarbete. Vi vill även tacka vår handledare Karin Gustafsson som har hjälpt att kritisk granska vårt arbete och stöttat oss under genomförandet av vårt examensarbete.

Göteborg den 2 januari 2012

Sara Bara

Janet Diaz

Mona Warsame

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
2. Syfte och frågeställningar.....	2
2.1 Syfte	2
2.2 Frågeställningar	2
3. Historisk bakgrund	2
3.1 Skriftspråkets svenska tradition och historia.....	2
4. Teorianknytning.....	6
4.1 Utvecklingspsykologisk teori.....	6
4.2 Sociokulturellt perspektiv	7
4.2.1 Lärande är socialt	7
4.2.2 Artefakter	7
4.2.3 Den närmaste utvecklingszonen	7
4.2.4 Lekens betydelse för arbetet med barns skriftspråk.....	7
4.3 Emigrant literacy	8
5. Litteraturgenomgång.....	9
5.1 Förskollärarens roll och arbete i förhållande till barns skriftspråk	9
5.2 Lärandemiljö	11
5.3 Dokumentation och utvärdering.....	12
6. Metod.....	14
6.1 Val av metod	14
6.2 Undersökningsgrupp	15
6.3 Undersökningsförfarande	16
6.4 Etiska aspekter.....	16
6.5 Tillförlitlighet.....	17
7. Resultat och analys.....	18
7.1 Observationer av lärandemiljöer	18
7.1.1 Textmiljö	18
7.1.2 Läsmiljö.....	19
7.1.3 Skrivmiljö.....	20
7.2 Betydelsen av förskolans läroplan.....	20

7.2.1 Anser du att de riktlinjer och mål som finns formulerade i förskolans läroplan för barns utveckling och lärande har betydelse för ditt arbete på förskolan? I så fall på vilket sätt och hur använder du den?	20
7.2.2 Vad har du för inställning till barns skriftspråk i förhållande till förskolans läroplan?.....	21
7.3 Förskollärarnas inställning till barns skriftspråk	22
7.3.1 Hur ser du på din egen roll för att utveckla barns intresse för skriftspråket?	22
7.3.2 Hur tycker du man ska stödja och stimulera barns skriftspråkande i förskolan?.....	23
7.3.3 Vad anser du är det bästa sättet för att stimulera och utveckla barns intresse för skriftspråk?.....	24
7.4 Förskollärarnas arbete med barns skriftspråk.....	25
7.4.1 Ge exempel på hur ni arbetar för att utveckla barns intresse för skriftspråket i förskolan	25
7.4.2 När anser du att man ska börja arbeta med barns skriftspråk på förskolan?.....	26
7.4.3 Hur anpassar du ditt arbete kring barns skriftspråk till de olika åldrarna inom barngruppen?	27
7.4.4 Vad för pedagogisk metod eller annat stöd använder du för att stimulera barns intresse för skriftspråket?.....	27
7.5 Förskolornas lärandemiljö i förhållande till barns skriftspråk	28
7.5.1 Hur utformar ni lärandemiljön inom verksamheten i förhållande till barns skriftspråk?	28
7.6 Svårigheter och hinder i förhållande till barns skriftspråk.....	29
7.6.1 Vilka svårigheter eller hinder finner du som förskollärare i arbetet med barns skriftspråk?.....	29
7.7 Förskollärarnas mål med barns skriftspråk	30
7.7.1 Vad vill du som förskollärare uppnå i ditt arbete med barns skriftspråk?	30
7.8 Dokumentation och utvärdering.....	31
7.8.1 Vad har dokumentation för betydelse i ditt pedagogiska arbete kring barns skriftspråk?	31
7.8.2 Hur utvärderar du ditt eget såväl barnens arbete och lärande?	33
8. Diskussion	34
8.1 Didaktiska konsekvenser	36
8.2 Fortsatt forskning	37
8.3 Våra slutsatser	37
Litteraturreferenser	39
Bilaga 1 - Observationsschema	42
Bilaga 2 - Intervjufrågor.....	43
Bilaga 3 - Observationsbilder.....	44

1. Inledning

I vår lärarutbildning vid Göteborgs universitet läste vi under vårterminen 2010 kursen PDG512 som handlade om barns skriftspråkslärande i förskolan. I denna kurs fick vi ta del av betydelsen av den fysiska miljö och förskollärarnas arbete att ta vara på barns nyfikenhet för att stimulera deras intresse för skriftspråket. I läroplanen (Skolverket, 2010:9–10) står det att ”Förskolan ska sträva efter att varje barn [...] utvecklar intresse för skriftspråk samt förståelse för symboler och deras kommunikativa funktioner”. Detta citat lyfter fram och betonar vikten av att förskolan har ett uppdrag att tidigt pedagogisk stimulera barnen att upptäcka skriftspråket för att förbereda dem inför sin kommande skolgång och livslånga lärande.

Utifrån våra tidigare VFU-erfarenheter inom förskolan har vi upplevt att man inte alltid prioriterar eller arbetar medvetet med barns tidiga skriftspråk. Samtidigt har vi tänkt på vår egen kommande yrkesprofession och arbetet med att stimulera barns intresse för skriftspråket och därför kändes det angeläget att undersöka detta område. För att kunna genomföra denna forskningsstudie valde vi att undersöka ett antal förskollärares synsätt och arbetssätt kring barns skriftspråksutveckling för att öka vår egen och andras kunskap om hur man kan arbeta och understödja barnen in i den skriftliga världen. Anledningen till att vi valde att utgå från förskollärares uppfattningar är att förskolläraren har fått ett större ansvar i den reviderade läroplanen i arbetet med barns lärande och utveckling inom förskolan. I läroplanen står det bl.a. att ”Förskollärare ska ansvara för [...] att arbetet i barngruppen genomförs så att barnen [...] stimuleras och utmanas i sin språk- och kommunikationsutveckling” (Skolverket, 2010:11). Vi vill i vår undersökning lägga fokus på förskollärarnas inställning till att stimulera och väcka barns intresse för skriftspråket. I vårt tillvägagångssätt för att undersöka det valda forskningsområdet har vi genomfört intervjuer och observationer i tre olika förskolor.

Samtidigt vill vi understryka att vårt syfte med undersökningen inte ska uppfattas som att vi vill att man ska lära förskolebarnen att läsa och skriva utan snarare att det är viktigt att man använder barns fulla potential för att stimulera deras naturliga vilja att lära sig. Vår förhoppning ligger på att vår studie ska väcka intresse och inspiration hos förskollärare i arbetet med barns skriftspråk. Dahlgren, Gustafsson, Mellgren och Olsson (2006:9) skriver om hur arbetet med barns tidiga skriftspråksinläring i förskolan kan vara. De menar att man inte ska lägga för stor vikt vid att lära förskolebarnen skriva och läsa eftersom det finns så många andra meningsfulla saker för barnen att lära sig under deras tidiga år. Samtidigt är det viktigt att barns skriftspråkslärande växer fram utifrån deras egna behov och erfarenheter inom det kända vardagliga sammanhanget. Men för att detta ska kunna ske behöver barn omges, stödjas och uppmuntras av vuxna som har insikter om barns skriftspråkliga utveckling för att kunna möta dem i deras lärande om skriftspråket.

Vi vill även med vår undersökning lyfta fram att det ligger i förskollärarens uppdrag i förhållande till läroplanens mål att skapa goda förutsättningar för att barn utvecklar en lust att lära samt ta tillvara deras intresse och nyfikenhet i deras kunskapssökande. Vi kan anknyta

detta resonemang till Pramling Samuelsson och Sheridan (2006:89) som skriver om betydelsen av den pedagogiska miljön som innefattar både verksamhetens fysiska utformning, material, interaktionen mellan barn och vuxna samt klimatet som råder inom verksamheten. De menar att det är viktigt att den pedagogiska miljön är utformad på ett sådant sätt som både inspirerar, stimulerar, utmanar och främjar barn i deras lärande.

Vi kommer i vår rapport börja med att redogöra för syftet med undersökningen och de frågeställningar som vi använt som utgångspunkt för vår undersökning. Därefter kommer en genomgång av tidigare forskning och teoretisk anknytning till vårt forskningsområde. Sedan beskriver vi i metodsavsnittet hur vi har valt att genomföra vår undersökning och därefter kommer ett resultatavsnitt som innehåller både resultat och analys av vår undersökning. Vi kommer avslutningsvis återigen anknyta till vårt syfte och frågeställningar för att föra en diskussion samt lyfta fram didaktiska konsekvenser, egna slutsatser och hur man kan forska vidare inom området i skriftspråket.

2. Syfte och frågeställningar

2.1 Syfte

Vårt syfte med examensarbetet är att undersöka förskollärares synsätt och arbetssätt för att stimulera och utveckla barns intresse för skriftspråket. Samtidigt vill vi få en inblick i hur förskollärare utformar lärandemiljö inom verksamheten och hur de i praktiken omsätter de riktlinjer som står formulerade i läroplanen kring barns skriftspråk.

2.2 Frågeställningar

Hur arbetar förskollärarna med barns skriftspråk i förhållande till det som står i förskolans läroplan?

Vad har förskollärarna för inställning till barns skriftspråk i förskolan?

3. Historisk bakgrund

3.1 Skriftspråkets svenska tradition och historia

Läsinläringen har en lång tradition i den svenska samhällshistorien. Längsjö och Nilsson (2004:10) skriver i sin rapport om hur den tidiga läsundervisningen i Sverige har organiserats och hur kyrkan redan vid 1686 införde en lag som tvingade medborgarna att lära sig läsa. Längsjö och Nilsson (2004) skriver vidare att genom att tvinga befolkningen att lära sig läsa skulle människor själva kunna läsa bibeln och därmed skulle kyrkan kunna behålla sin starka samhällsposition. I början var det församlingspräster och klockare som var ansvariga för läsundervisningen och så småningom även hemmet. Prästerna brukade genomföra husförhör

för att kontrollera om människor kunde läsa. Människor på denna tid var tvungna att lära sig läsa för att inte riskera få böter, straff eller inte får lov att ingå i äktenskap, delta i nattvard eller konfirmeras.

I takt med tiden har de olika samhällsförändringarna även påverkat arbetet med barns läsutveckling. Sandin (2003: 56-57) skriver att i och med industrialiseringens ingång under 1800-talet var det många människor som inte längre kunde försörja sig på landsbygden och fick istället flytta till storstäderna för att hitta arbete. Under industrialiseringen rådde det en stor fattigdom bland befolkningen och det blev nödvändigt att både barn och föräldrar fick arbeta för att kunna försörja sig. Längsjö och Nilsson (2004: 11) skriver att detta ledde till att många föräldrar var tvungna att arbeta och kunde inte stanna hemma och ta hand om sina barn eller hjälpa dem att lära sig läsa något som under denna tid fortfarande var hemmets ansvar. Sandin (2003:57) skriver att under denna tid hade man många debatter kring barnuppfostran och år 1819 grundades en kommitté för att reda ut den otillräckliga moraliska fostran som man ansåg fanns i de olika socialgrupperna i samhället. Därför införde man så småningom småbarnsskolor för barn mellan 3 och 6 år vars mödrar var tvungna arbeta. På detta sätt behövde barnen inte lämnas att driva runt ensamma hemma. Samtidigt fick de möjlighet till en moralisk uppfostran. Vallberg Roth (2008: 34) skriver att under denna tid var småbarnsskolans främsta uppgift att ge barnen en kristen moralisk omvårdnad och uppfostran. Vallberg Roth (2008: 29-30) skriver om att under denna tidsepok hade man olika texter som gav riktlinjer för hur lärarinnorna i småbarnsskolorna skulle arbeta. En av dessa nyckeltexter var handboken ”Lilla katekes” som handlade om den kristna läran och där barnen skulle uppfostras och lära sig om kristendomen som t.ex. om tio guds bud. En annan nyckeltext var ”handbok för småbarnsskolor” som hade ett kristet religiöst innehåll med anvisningar om rum, innehåll, material och arbetssätt. Vallberg Roth (2008: 40) skriver vidare att förutom den kristna moraliska uppfostran som genomsyrade lärarinnornas arbete i småbarnsskolorna innefattade den också ett kristet skolorienterat ämnesinnehåll. Inom detta ingick läsning, skrivning och räkning i dagordningen.

Det var inte förrän runt 1860-talet som småbarnsskolans dagordning omarbetades till en mer Fröbelinspirerad¹ verksamhet där leken fick mer utrymme i dagordningen samtidigt som det skolorienterade undervisningsinnehållet tonades ner. I 1961 års Fröbelinspirerade *sysselsättningsplan* för småbarnsskolan betonade man leken och den kristna tron. De mer skolorienterade ämnena som läsning, skrivning och räkning som tidigare hade varit en del av verksamheten i småbarnsskolan togs bort i *sysselsättningsplanen* och istället ville man

¹ Friedrich Fröbel (1782-1852) var en prästson med en religiös synsätt på barnuppfostran. Han startade den första kindergården år 1840 i Tyskland. Hans pedagogiska idéer kom att spridas så småningom till övriga länder i Europa genom den borgliga kvinnliga rörelsen. Hans pedagogiska tankar byggde på att utvecklingen skulle ske utifrån barnets inre drifter och att barnet ska vara aktiv sökande i sin kunskapsutveckling med hjälp av yttre stöd. Frøbels idéer kom att ha en stark inflytande på den svenska förskolepedagogiken när den startades under 1800-talet.

anpassa verksamheten mer efter barnens ålder och handlingsförmåga, enligt Vallberg Roth (2008:47–48).

Vallberg Roth (2008:59–61) hävdar att efter 1860-talet började överklassens socioekonomiska och kyrkans auktoritet att förlora sin betydelse och makt i samhället och dominans vid den här tidpunkten övergick man till en alltmer borgerlig samhällsinriktning. Det var i samband med denna samhällsförändring som Frøbels pedagogiska idéer och barnträdgårdar växte fram ur den borgerliga kvinnorörelsen i slutet av 1890-talet och fick ett stort genomslag inom den svenska pedagogiska traditionen. Vallberg Roth (2008: 64-70) skriver att under denna tidsperiod var barnträdgårdspedagogiken utformad för att lära barnen yrkes- och hemliknande sysslor. Barnträdgårdarna skulle vara som en förebild och komplement till hemmet, de skulle vara som ett hem och inte en skola. Verksamheten präglades av en maskulint och feminint definierat dagordning där barnen fick ägna sig åt husliga göromål. Flickorna fick ägna sig åt tvättning, städning och sy medan pojkarna fick ägna åt trädgårdsskötsel, snickra eller bygga. Barnen fick även ta del av Frøbels lekmaterial som bestod av lekgåvor som boll, tärning, byggklossar, räkning med trästickor, pappersvikning etc. Vallberg Roth (2008: 66-67) skriver att ” genom gåvorna ville Fröbel visa att världen hade en matematisk-geometrisk struktur”. Däremot ingick inte skriftspråket i barnträdgårdens verksamhet. Barnträdgårdsledarinnorna ansåg att barn under 6 år inte skulle lära sig läsa och skriva förrän de började skolan. Detta med anledning av att man inte ville försvåra skolans arbete att både undervisa de barn som redan kunde läsa och skriva och de barn som inte kunde läsa och skriva, enligt Vallberg Roth (2008:78).

Vallberg Roth (2008: 90-102) skriver att så småningom kom barnträdgårdarna och dess verksamhet att utvecklas och omvandlas till daghem som sedan byggdes ut till den allmänna förskolan 1975. Denna tidsperiod med början från mitten av 1900-talet till mitten av 1980-talet kom att förändra hela barnomsorgen och skolsystemet. Vallberg Roth (2008: 90) skriver vidare att 1943 beslutade dåtidens riksdag att socialstyrelsen skulle bli den nya politiska organisation som skulle ta över och ha huvudansvaret över barnomsorg. Under 1968 beslutade socialstyrelsen att utreda frågor gällande barn i förskoleåldern och deras verksamhet. Två år senare utgav socialstyrelsen ett första utkast från ”*barnstugeutredningen*” med synpunkter på ett pedagogiskt program gällande mål, metod och innehåll för förskolans verksamhet samt förslag till en lag om förskolverksamheten (SOU 1972:26, s 3-4). Socialstyrelsen ”*barnstugeutredning*” kom sedan att lägga grunden för de överordnade målen för förskoleverksamheten och som återspeglades i det *Pedagogiska programmet för förskolan 1987*. Under denna period framhävde *barnstugeutredningen* bl.a. betydelsen att främja barns språkutveckling genom att läsa litteratur och samtala med barnen, däremot tog man inte upp någonting om att stimulera barns eget läsande och skrivande i förskolan (SOU 1972:26, s 215-217).

Dahlgren m.fl. (2006: 41) skriver att 1987 när *Pedagogiskt program för förskolan* utkom betonade man vikten av att arbeta med och ge förskolebarnen möjligheten att bekanta sig med det skrivna ordet i vardagliga sammanhang. Barnen skulle få den möjligheten genom att t.ex. skriva meddelande eller recept, lärarna skulle uppmärksamma dem på hur språket är

konstruerat av ord, bokstäver och meningar och på så sätt väcka deras intresse för att läsa och skriva. Dahlgren m.fl. (2006:41) skriver:

I komplementet till pedagogiskt program, *Lära i förskolan – innehåll och arbetsätt för de äldre förskolebarnen* (Socialstyrelsen 1990:4) betonades vikten av att undanröja emotionella hinder inför skolstarten genom stimulering av barns skriftspråksutveckling. Vidare anges på vilket sätt skrivning och läsning naturligt kan ingå i förskoleverksamheten.

Arbetet med barns skriftspråksutveckling kom så småningom att få en större och mer framträdande roll i förskolan i samband med samhälls- och utbildningsskiftet som skedde i slutet av 1980-talet. Vallberg Roth (2008: 120-123) skriver att i slutet av 1990-talet inrättades skolverket och blev ny huvudman för ett samlat utbildningsväsende. Nya läroplaner utformades för förskola, förskoleklass, fritidshem och skola. 1998 fick förskolan sin första läroplan med riktlinjer och mål för förskolans pedagogiska verksamhet. Även en mängd olika utredningstexter, teorier och forskning som byggde på barns egna perspektiv och kunskapsutveckling får en framträdande plats under denna tid. Forskare och teoretiker som Olofsson Knutsdotter, Piaget, Sommer, Säljö och Vygotskij får en stor betydelse för barns kunskapsutveckling. Deras teorier bygger på att synliggöra barnens egna perspektiv, val och möjlighet att lära. Dahlgren m.fl. (2006:42) skriver att forskningens frammarsch under 1980-talet också bidrog till att förändra bilden av barns skriv- och läslärande. En rad olika forskningsrapporter pekade på att barn i redan mycket tidig ålder utvecklar nyfikenhet för skriftspråket och därmed poängterades förskolans viktiga roll i barns informella skriftspråklärande. I anknytning till forskningen kring barns tidiga skriftspråklärande skrevs det in i förskolans läroplan (Skolverket, 1998: 9) att ”Förskolan skall sträva att varje barn utvecklar sitt ord- och begrepps-förråd och sin förmåga att leka med ord, sitt intresse för skriftspråk och för förståelsen av symboler samt deras kommunikativa funktioner”. Under år 2010 fick skolverket uppdrag av regeringen att revidera förskolans läroplan, Lpfö 98, för att förtydliga vissa mål och riktlinjer och på så sätt förstärka och höja kvalitén i det pedagogiska uppdraget. En av de förtydligade riktlinjerna i den reviderade läroplanen är att förskollärarna ges ansvaret bland annat för arbetet med barns språk- och kommunikationsutveckling. I och med detta lyfter man fram att förskolan bör arbeta på ett medvetet sätt för att stimulera varje barns språkutveckling samt uppmuntra deras nyfikenhet och intresse för skriftspråket. Rekommendationer från skolverket (Utbildningsdepartementet, 2010:8) anger att förskolan ska medverka till att förskolebarnen utvecklar en förståelse för hur språket är uppbyggt, t.ex. genom samtalsaktiviteter med barnen. Genom samtal kan barn utveckla en språklig medvetenhet om hur språket kan delas i ord, meningar, ljud och stavelser samt att språkljud symboliseras av bokstäver. Genom att förskolan stödjer barnen i tidig ålder att utveckla en språklig medvetenhet kan man lägga en god grund i deras kommande läs- och skrivlärande när de börjar i förskoleklass och skola.

4. Teorianknytning

4.1 Utvecklingspsykologisk teori

Säljö (2010: 163) skriver att Piaget var intresserad av att utveckla förståelse för ”frågan om *hur* barn kommer fram till ett svar eller en föreställning om världen, inte *om* de kan svara på standardiserade frågor på test”. Piaget ville förstå tänkande som process och få en djupare förståelse i hur barn resonerar, vilken logik de använder sig av när de förstår och tolkar världen?

Enligt Piaget² (Säljö, 2010: 164-167) har människan en strävan mot ekvilibrium, ”det vill säga mot en jämvikt med sin omgivning i den mening att man förstår vad som händer runt omkring en och hur man ska agera”. Man kan nå ekvilibrium genom adaptation vilket kan förklaras som kognitiv anpassning, i adaptation finns det två grundläggande begrepp *assimilation* och *ackommodation*. Assimilation bygger på erfarenhet genom att man tar in information om omvärlden. Säljö (2010:164). förklarar att ” När ett barn gör erfarenheter av vilka föremål som flyter respektive sjunker utvecklar det vissa kognitiva strukturer”. De hävdar vidare att man använder erfarenheter för att bygga på sina kunskaper för att få ett bättre logiskt tänkande. Han skriver att ”Ackommodation är en mer omvälvande process, där individens sätt att tänka och agera förändras genom de erfarenheter man gör”. Han menar att assimilation och ackommodation är delar av människans erfarenheter och upplevelser i deras omgivning. Han skriver vidare ”För att kunna förstå något måste vi i viss mening assimilera till vad vi redan vet, men samtidigt kan vi i vissa situationer bli tvingade att ackommodera, det vill säga ändra våra sätt att tänka eller bete oss.” (Säljö, 2010: 164)

Säljö (2010: 167) skriver om Piagets mest kända teori som handlar om barns utvecklingsstadier, Grundläggande i Piagets teori är att barns tänkande utvecklas i samspel till deras ålder och mognad. Det finns ett antal huvudstadier i människans utveckling

Säljö (2010: 165-166) skriver om Piagets sensomotoriska *stadium* vilket är från 0 till ca 2 år. Detta stadie innebär att barn lär sig att behärska sin kropp och gör upptäcker om hur deras omvärld fungerar. Sedan kommer den *Preoperationella stadiet* vilket är från 2 till ca 6 år, stadiet innebär att barnets tänkande utvecklas. Därefter kommer *det konkreta operationernas stadium* som är mellan 6 till 12 år och som innebär att ” barns förmåga att tänka abstrakt om sig själva och omvärlden utvecklas” (Säljö, 2010: 166). Det sista stadiet kallas för *De formella operationernas stadium*. Det når man när man är 12 år. I detta stadium har barnet utvecklat förmågan att tänka abstrakt och dra sin egen logiska slutsats utifrån sitt eget tänkande.

² Piaget levde mellan 1896-1980. Han var en av århundrade mest inflytelserika forskare inom samhällsvetenskapen. Han var utbildad till biolog och detta påverkade hans teoretiska synsätt på människans utveckling. Hans teorier har haft en stor betydelse för skola och utbildning och dess allmänna syn på barns utveckling enligt Säljö (2010: 162-163).

4.2 Sociokulturellt perspektiv

Säljö (2000:157) skriver att skriftspråket är en central och viktig del av vårt samhälle och att skriftspråket är en medierande resurs för hur vi lär oss, hur vi utvecklar kunskap och för hur vi kommunicerar i allmänhet. Säljö (2000) hävdar vidare att det är nödvändigt att kunna skriva och läsa för att en person ska kunna ta del av dagens samhälle och arbetsliv.

4.2.1 Lärande är socialt

Pramling Samuelsson och Sheridan (2006:113) skriver att barn lär sig av varandra och genom varandra får barn ny förståelse för sin omvärld vilket leder till att de utvecklar sin kompetens. Det är viktigt att man skapar ett samarbete mellan barn och arbetar i grupp eftersom de kan ta del av varandras sätt att arbeta. Pramling Samuelsson och Sheridan (2006:113) skriver vidare att samarbete skapar motivation till att lösa eller klara av uppgifter och genom samarbete sker ett utbyte av åsikter och arbetssätt vilket barn kan ta del av.

4.2.2 Artefakter

Dysthe (2003:45) skriver om betydelsen av artefakter inom det sociokulturella perspektivet. Artefakter används som stöd för läroprocesser. Hon skriver att artefakter är praktiska och intellektuella verktyg människor använder för att skapa förståelse för sin omvärld som t.ex. pennor, datorer eller miniräknare. Artefakter innehåller tidigare erfarenheter från äldre generationer vilket gör att när vi använder dessa artefakter utnyttjar vi dessa erfarenheter. Hon skriver vidare genom att kombinera artefakter och stöd av personer leder det till att man skapar nya och utökade praktiska och kognitiva potentialer som t.ex. när en person använder penna och papper kan den förmedla meddelande och kommunicera med andra.

4.2.3 Den närmaste utvecklingszonen

Vygotskij³ (2001:333) skriver om begreppet den närmaste utvecklingszonen vilket är ett sociokulturellt begrepp. Begreppet syftar till avståndet mellan vad ett barn kan åstadkomma på egen hand och vad ett barn kan åstadkomma med hjälp och stöd av en annan person som kommit längre i sin skriftspråkslärande.

4.2.4 Lekens betydelse för arbetet med barns skriftspråk

Enligt Vygotskij (1995:16–17) kan man tidigt se i barns lekar deras kreativa process. I barns lekar återskapar de tidigare intryck och erfarenheter de har fått från sin omvärld. För barn är det en kreativ bearbetning av deras upplevelser och genom detta skapar barn en ny verklighet som passar samman med deras behov och intressen.

³ Vygotskij (1896-1934) var en rysk psykolog och pedagog. Han är den mest ledande personen inom den sociokulturella inriktningen. Han är den person man refererar mest till inom den sociokulturella inriktningen. Han har haft en stor betydelse för pedagogiskt tänkande enligt Dysthe (2003:14).

Enligt Vygotskij (Dahlgren m.fl. 2006:94) fungerar leken som ett sätt för barn att utveckla sin förståelse för omvärlden. I barns lekar kan man som förskollärare hitta spår av vad som pågår eller arbetas med inom verksamheten. Barn behöver vuxna som visar intresse för deras lekar och som är engagerade i barns lekar eftersom ”När barnen i leken kommer med frågor kan det vara ett gynnsamt tillfälle för läraren att leda barns tankar vidare med utgångspunkt i de idéer och förställningar som barnen har” (Dahlgren m.fl., 2006:94).

I förskolans läroplan tydliggörs lekens betydelse. Det står att:

Leken är viktig för barns utveckling och lärande. Ett medvetet bruk av leken för att främja varje barns utveckling och lärande ska präglade verksamheten i förskolan. I lekens och det lustfyllda lärandets olika former stimuleras fantasi, inlevelse, kommunikation och förmåga till symboliskt tänkande samt förmåga att samarbeta och lösa problem. Barnet kan i den skapande och gestaltande leken få möjligheter att uttrycka och bearbeta upplevelser, känslor och erfarenheter. (Skolverket, 2010:6)

4.3 Emergent literacy

Enligt Fast (2007:39) finns det ingen klar definition av literacy-begreppet. Literacy förknippades länge enbart med läsande och skrivande men idag har begreppet många olika betydelser och lika många utvidgningar av begreppets innebörd. I dag talar man om att i begreppet literacy också inbegriper olika typer av texter, bilder, symboler som det muntliga språket. Fast (2007:41–44) skriver hur literacy begreppet kan kopplas till den sociokulturella teorin. Ur ett sociokulturellt perspektiv handlar literacy om sociala praktiker där barn lär sig om skriftspråket genom att tillsammans med vuxna eller på egen hand utforskar och tolkar olika texter, symboler och bilder som de möter i sin omvärld. Fast skriver vidare att literacy kan också uppfattas som en aktivitet som innebär att ur en text ha förmågan att kunna dra egna slutsatser, göra associationer eller koppla till tidigare erfarenheter om världen. Literacy-begreppet kan innefatta många olika betydelser men kan främst stå för en social aktivitet som något människor gör enskilt eller i interaktion med andra.

Fast (2008: 7-9) skriver att begreppet literacy används för att förklara hur barn i mycket tidig ålder börjar utforska och skaffar sig egna erfarenheter inom skriftspråket genom att själv praktisera att skriva och läsa i olika sammanhang. Emergent literacy är ett begrepp som tar upp att barn långt innan de börjar skolan involveras i olika läs och skrivaktiviteter med andra och börjar redan då utveckla en förståelse för hur skriftspråket fungerar och vad använder det. Hon menar att barns literacy utvecklas i vardagliga sammanhang. Men även den sociala och kulturella miljö som barn växer upp i har stor betydelse för deras ingång i den skriftspråkliga världen. Fast (2008:51) skriver att ur ett literacyperspektiv har familjen och andra närstående i barns omgivning en viktig roll för hur barn socialiseras in i skriftspråket. Det är i samspel med föräldrar, syskon och andra familjemedlemmar som barn tar steget in i skriftspråkets värld genom att ta del och ta över de skriv- och läsvanor som finns i deras hemmiljö. Det innebär att familjens egen sociala och kulturella norm har en stor inverkan för barns möte med skriftspråket.

Fast (2008: 8) hävdar att inom emergent literacy så betonar man att barn utvecklar en förståelse för skriftspråket i interaktion med andra barn eller vuxna och att detta inte börjar vid en bestämd tidpunkt eller ålder. Hon menar att barns läs-och skrivlärande sker parallellt med talspråkets utveckling och i det dagliga sociala liv barnet har med människor i sin omgivning. Fast (2008: 8-9) skriver vidare att det är viktigt att förstå att barn börjar sin inskolning i skriftspråket i möte med den textmiljö som de växer upp med, främst inom konsument-och populärkulturen. I samband med t.ex. leksaker, sagoböcker, musik, tv program eller dataspel får barnen bekanta sig med det skrivna ordet. Men även olika logotyper, bilder, symboler, skyltar eller barns egen favoritleksak eller actionhjältar medför att de börjar i tidig ålder intressera sig för att läsa och skriva. Enligt Fast (2008:8-9) är det när barn kommer i kontakt med populärkulturen som t.ex. när de ritar sin favoritfigur eller skriver önskelista till föräldrar, som motiverar barn till att skriva och läsa allt efter egen förmåga. Det är de populärkulturella texter som barn kommer i kontakt med, som t.ex. i dataspel, leksaker eller annat som intresserar dem, som leder till att de skaffar sig erfarenhet och en läs-och skriv identitet, långt innan barn börjar med den formella undervisningen i skolan.

5. Litteraturgenomgång

5.1 Förskollärarens roll och arbete i förhållande till barns skriftspråk

Dahlgren m.fl. (2006: 140) skriver att skriftspråket är en aktivitet som sker i interaktion mellan människor. De skriver att för att få barnen intresserade av skriftspråket är det lärarens uppgift att skapa aktiviteter som känns meningsfulla för barnen. Aktiviteter bör göras inom respektive barns utvecklingsnivå och inom ett socialt sammanhang, där barnen kan få utrymme till att utforska skriftspråket i samspel med förskollärare.

Dahlgren m.fl. (2006:140) skriver "För att göra barn medvetna om sitt eget tänkande och sitt eget lärande måste läraren vara tydlig med sina intentioner så att barnen vet vad de lär sig om och vad de ska vara uppmärksamma på." Dahlgren m.fl. (2006:141) anser att det är viktigt att ta vara på vardagliga situationer för att på ett meningsfullt sätt leda in barnen i den skriftspråkliga världen. Detta kan man göra bl.a. genom barns lek för att skapa en lärandesituation och få barnen att reflektera samt uppmärksamma skriftspråket. Ett annat vardaglig situation man kan ta vara på är det som Pramling Samuelsson och Sheridan (2006:72-73) skriver om samtalssituationer är ett bra tillfälle för att utvidga barns erfarenhetsvärld genom leda in barnen att prata om bokstäver och symboler och på så sätt leda in barnen i den skriftspråkliga världen.

Fast (2008:38) skriver att barns läs och skrivinläring kan förekomma i olika situationer och i olika sammanhang där texter kan finnas. Hon menar att barns utvecklar ett intresse för skriftspråket i samband med de texter, bilder eller symboler som barn möter i sin närmiljö. Enligt Fridolfsson (2008:68-69) är en positiv inlärningsmiljö viktig för att barnen ska lyckas lära sig om skriftspråket. För att läraren ska skapa en god inlärningsmiljö är det viktigt att barnen får beröm eftersom det ökar deras självförtroende. Det är även viktigt att lärare uppmuntrar barn och ger dem stöd.

Fridolfsson (2008:69–70) skriver att för att barn som ska känna sig trygga i förskolan ska de kunna svara fel på lärarens frågor utan att de känner sig rädda. Fridolfsson (2008:69) skriver att ”Som vuxen får man aldrig någonsin ge upp sin övertygelse om att barnet ska kunna avancera framåt. Barn genomskådar vuxna och slutar de vuxna att tro på barnets förmåga, förmedlar snart den känslan till barnet självt. De förväntningar vi har på det enskilda barnet kan till och med spela en avgörande roll för dess prestationer”. För att barn ska lära sig är det viktigt att kontinuerligt arbeta med uppgifter och aktiviteter för att barn ska få en bättre förståelse kring det de lär sig. Detta stöds av Eriksen Hagtvat (2004:186–187) som skriver att det är viktigt att man som förskollärare ställer för stora krav på barns skriftspråkslärande. Genom att låta barn utforska skriftspråket kan de utvecklas på deras egna villkor vilket leder till att barn får en större självförtroende i sin utveckling.

Enligt Pramling Samuelsson och Sheridan (2006:73) är det förskolans uppgift att se till att barnen får utveckla sin språkförmåga. Det är även förskollärarens uppgift att utmana varje barn där de befinner sig i sin skriftspråksutveckling. Asplund Carlsson och Pramling Samuelsson (2003:191) skriver också att när förskollärare ska lära ut till barnen är det viktigt att de är klara över vad det lärandet objektet är och man bör utgå från barn erfarenhetsvärld när man ska lära barn.

Dahlgren m.fl. (2006:116) skriver att om barn förstår att skriftspråket är uppbyggt av symboler, att bokstäver kan bilda ord och kan uttalas i ljudform har barnen sedan lättare för att knäcka den skriftspråkliga koden. Enligt Fast (2008:88) är bilder viktiga för barns skriftspråkslärande. När barn börjar läsa använder de sig av bilder för att förstå texterna men ofta blir barn tillsagda att läsa texten istället för bilderna. Fast (2008) poängterar att bilderna är lika viktiga som texten eftersom bilderna förmedlar vad texten handlar om. Meek (1982) i Fast (2008:88) skriver att ” bilderna förmedlar hur personerna i boken ser ut, var de befinner sig, vilka kläder de har och vad de gör”.

Jönsson (2007:230) skriver om begreppet läsargemenskap. Jönsson (2007:230) förklarar att när man sitter tillsammans med barnen och läser så skapar man en läsargemenskap. Genom läsargemenskap blir barn involverad i läsningen och får ta del av olika sätt att läsa på och får möjligheten att ställa frågor kring bilder och textinnehåll. Hon skriver också att genom det gemensamma läsandet lär barn något om sig själva, om andra och om textinnehållet.

Liberg (2006: 43-45) skriver om preläsande och preskrivande vilket är när barnet för första gången försöker läsa och skriva på egen hand. Preläsande kan förklaras när barn återberättar en text som de har hört tidigare medan preskrivande innebär när ett barn låtsas skriva egna krumelurer och bokstavliknande former. Hon menar att barnet beter sig som en utvecklad läsare och skrivare. Liberg skriver att i barns preläsande och preskrivande är det viktigt att en vuxen inte rättar barnet om de läser eller skriver fel istället bör den vuxne uppmuntra och visa tillit till barns egen läs- och skrivförmåga.

5.2 Lärandedmiljö

Eriksen Hagtvet (1990:111) skriver om hur en miljö ska stimulera barns skriftspråk. Hon skriver att;

En skriftspråksstimulerade miljö är alltså en miljö som eggjar barns nyfikenhet och inbjuder barnet till att självt utforska och använda skriftspråket, men det är också en miljö där den vuxne är en *aktiv* förmedlare av skriftspråkskulturen. Genom social samverkan *om* och *med* skriftlig kommunikation, genom diktering, skrivning och läsning på lek får barn i en sådan miljö varierade och viktiga erfarenheter som kan motivera och underlätta den konventionella introduktionen i skriftspråket. (Eriksen Hagtvet, 1990:111)

Pramling Samuelsson och Sheridan (2006:89–90) skriver att den fysiska miljön i förskolan har stor betydelse eftersom syftet med utformandet av miljön är att få barnen att förstå vad som sker i förskolan och vad de ska lära sig. Miljön ska stödja och stimulera samt utmana barns lärande. Pramling Samuelsson och Sheridan (2006:89–90) skriver att ”Den pedagogiska miljön utgör det sammanhang inom vilket barnens lärande i förskolan sker. Den pedagogiska miljön bör därför vara utformad så att barnens allsidiga utveckling främjas genom ett lustfyllt lärande, lek, kreativitet och skaparlust.” De skriver vidare att barn ska ha möjligheten till att uttrycka sig i olika former såsom bild, skapande eller text bland annat. Miljön ska möjliggöra barns uttryckande och verksamheten bör ha tillgång till varierat material som barnen kan använda och utveckla samt som inbjuder barnen till att samspeja och samarbeta.

Enligt Pramling Samuelsson och Sheridan (2006:94) ska barn ha inflytande över hur den fysiska miljön i förskolan är utformad och att verksamheten ska arrangeras på ett sätt som bäst stimulerar barns lärande i de olika aktiviteter barn som deltar i. De skriver vidare om betydelsen av datorn i förskolan. En dator bör finnas i varje förskola och den bör placeras på en plats alla barn har tillgång till den och inte på en plats som barnen måste be en vuxen om hjälp för att kunna använda. Det ska finnas olika program och spel i datorn som kan användas av alla barn och som tilltalar deras intresse.

Eriksen Hagtvet (1990:109–110) skriver att en skriftspråksstimulerande miljö avgörs av hur förskollärare arbetar för att rikta barns uppmärksamhet mot skriftspråket inom förskolans miljö. Hon skriver vidare att skriftspråklig miljö kännetecknas av material som finns och används i förskolor. Dessa material kan vara pennor, papper, suddgummi, brevpapper eller en skrivhörn bland annat. Beroende på material som finns kan barn skapa lekar och rollspel, dessa miljöer ska vara skriftspråksinbjudande. Eriksen Hagtvet (1990:110) skriver att när barn leker i rollekar som till exempel när barn leker att de arbetar i ett postkontor kan en vuxen delta i leken och hjälpa barnen med att införa skriftspråket i deras lekar. När en vuxen gör detta kan det leda till att barn så småningom använder skriftspråket i sina lekar när de leker själva. Då kan barn lära sig av varandra såsom de gjorde av den vuxne.

Dahlgren m.fl. (2006:136) skriver att barn lever i en skriftspråkskultur och att barn ska omges av skriftspråket i förskolan. Det bör göras på ett positivt sätt som stödjer skriftspråkslärande.

Det är viktigt att barn uppmärksammas på skriftspråket tidigt och man bör uppmuntra barn till att fråga om det de förstår och inte förstår om skriftspråket.

5.3 Dokumentation och utvärdering

I förskolans reviderade läroplan står det att:

Förskolans kvalitet ska kontinuerligt och systematiskt dokumenteras, följas upp, utvärderas och utvecklas. För att utvärdera förskolans kvalitet och skapa goda villkor för lärande behöver barns utveckling och lärande följas, dokumenteras och analyseras. För att stödja och utmana barn i deras lärande behövs kunskap om varje barns erfarenheter, kunnande och delaktighet samt inflytande över och intresse för de olika målområdena. Det behövs också kunskap om hur barns utforskande, frågor, erfarenheter och engagemang tas till vara i verksamheten, hur deras kunnande förändras samt när de upplever verksamheten som intressant, rolig och meningsfull. (Skolverket, 2010:14)

Lenz Taguchi (1997: 33-34) skriver att genom att dokumentera vad barnen gör och säger så får förskollärare en bättre förståelse för hur barnen förstår, upplever och ser på sin omvärld. Hon menar att pedagoger inte ska se barnen som ett objekt för vad pedagogen vill att barnen ska kunna och lära sig utan han menar att ” det är barnet som ett subjekt som skall stå i centrum för vår verksamhet på förskolan” (s 33-34).

I den tidigare läroplanen för förskolan, Lpfö 98, står det inget om dokumentation i förskolan, i den reviderade läroplanen för förskolan har det skett förändringar och i den är dokumentation en betydelsefull del av läroplanen. I den betonas dess användning och möjligheter för att utveckla arbetet i förskolan. Förskollärare har det största ansvaret för att dokumentera arbetet i förskolan. I Lpfö98:s (2010) riktlinjer står det att;

Förskollärare ska ansvara för [...] att varje barns utveckling och lärande kontinuerligt och systematiskt dokumenteras, följs upp och analyseras för att det ska vara möjligt att utvärdera hur förskolan tillgodoser barnens möjligheter att utvecklas och lära i enlighet med läroplanens mål och intentioner. (Skolverket, 2010:14)

Det står också att ”Förskollärare ska ansvara för [...] att dokumentation, uppföljning, utvärdering och analys omfattar hur läroplansmålen integreras med varandra i det pedagogiska arbetet”(Skolverket, 2010:15).

Lenz Taguchi (1997: 34) skriver att dokumentation är ett arbetsverktyg som fungerar som ett kommunikationsmedel där barn kan kommunicera och uttrycka sina erfarenheter och kunskaper till pedagoger. Lenz Taguchi (1997:34) skriver att ” Via dokumentation kan pedagogerna också kommunicera tillbaka till barnen. Pedagogen kan läsa upp för barnen vad de hade sagt gången innan, så att barnen får syn på sina egna tankar igen för att utgå från dem i sitt fortsatta tänkande”. Genom att dokumentera barnens pedagogiska aktiviteter kan även pedagoger dokumentera sina egna tankar och erfarenheter med deras arbete med barnen. Enligt Åsén (2002:52–53) är dokumentation en viktig del av arbetet inom förskolan och bör vara en integrerad del av det dagliga arbetet för att utveckla och utvärdera förskolans

verksamhet. En viktig del av dokumentation är att arbetslaget inom förskolan ska få tid till att reflektera tillsammans, genom att reflektera tillsammans kan arbetslaget ta del av varandras tankar och perspektiv. Arbetslaget kan tillsammans skapa en förståelse för barnen och deras erfarenheter och läroprocess, detta kan de använda sig av för att diskutera och analysera arbetet inom verksamheten. Arbetslaget kan också utifrån dokumentation skapa nya idéer och tankar om hur de kan utveckla arbetet i förskolan.

Åsén (2002:56) skriver att ett sätt att dokumentera arbetet i förskolan är genom portföljmetoden. Man kan använda portfolier för att synliggöra barns utveckling och lärande. Åsén (2002) skriver vidare att "Portföljen kan innehålla dokumentation av barnets försök att behärska till exempel bokstäver, skrivande, matematiska begrepp och bildframställning från år till år." I skapandet av barns portfolier är det viktigt att barnen är delaktiga i processen genom att bl.a. välja vad ska finnas med i portfolion eftersom det kan göra att barn känner sig som "ägare" av portfolion.

I förskolans tidigare läroplan stod det inte mycket om utvärdering inom förskoleverksamhet, det stod om att man skulle "delta" i utvärdering men inget om genomförandet av det. I förskolans reviderade läroplan har utvärdering fått en mycket större plats och betydelse för förskolan. I förskolans reviderade läroplan står det att;

Syftet med utvärdering är att få kunskap om hur förskolans kvalitet, dvs. verksamhetens organisation, innehåll och genomförande kan utvecklas så att varje barn ges bästa möjliga förutsättningar för utveckling och lärande. Det handlar ytterst om att utveckla bättre arbetsprocesser, kunna bedöma om arbetet sker i enlighet med målen och undersöka vilka åtgärder som behöver vidtas för att förbättra förutsättningarna för barn att lära, utvecklas, känna sig trygga och ha roligt i förskolan. Det är analyserna av utvärderingens resultat som pekar ut väsentliga utvecklingsområden. All form av utvärdering ska utgå från ett tydligt barnperspektiv. Barn och föräldrar ska vara delaktiga i utvärdering och deras röster ska lyftas fram. (Skolverket, 2010:14)

I förskolans reviderade läroplan står det också att;

Förskollärare ska ansvara för [...] att utvärderingsmetoder, hur dokumentation och utvärderingar används och påverkar verksamhetens innehåll och arbetssätt samt barns möjligheter att utvecklas och lära inom samtliga målområden kritiskt granskas, och att resultat av dokumentation, uppföljningar och utvärderingar i det systematiska kvalitetsarbetet används för att utveckla förskolans kvalitet och därmed barns möjligheter till utveckling och lärande. (Skolverket, 2010:14–15)

Enligt Åsén (2002:29) kan förskollärare använda utvärderingar för att granska och värdera sitt arbete inom verksamheten. Genom att göra det kan arbetslaget få syn på vad som fungerar bra och vad som inte fungerar bra i arbetet. Utvärderingar ger förskollärare möjligheten att reflektera, vilket ger arbetslaget en bättre kompetens och en ökad professionalitet. Man kan också använda utvärderingar för att synliggöra för föräldrar, politiker och allmänheten hur verksamheten fungerar och arbetar.

Björndal (2005:13) skriver om varför det är nödvändigt för en lärare att utvärdera sitt eget arbete. Han menar att det är viktigt att man kontinuerligt observerar sin verksamhet för att kunna anpassa sin undervisning efter elevers egna förutsättningar och skapa bättre inlärningsmiljö för sina elever. Han hävdar vidare att om en lärare visar engagemang för att observera och utvärdera sin verksamhet så är läraren också intresserad av att utveckla sin pedagogiska praxis och kan upptäcka och se hur man kan förbättra det. Pramling Samuelsson och Sheridan (2006: 124) menar att utvärdering är en del av en arbetsprocess och syftar till att synliggöra och förbättra den pedagogiska kvaliteten där lärare kan utveckla en förmåga att ta barns perspektiv.

6. Metod

I detta avsnitt kommer vi att redogöra våra val av tillvägagångssätt i vår undersökning. Vi kommer att redovisa val av metod, undersökningsgrupp, undersökningsförfarande, etiska aspekter och avsluta med studiens tillförlitlighet.

6.1 Val av metod

Vi har valt att genomföra en kvalitativ studie med syfte att ta reda på ett antal förskollärares uppfattning och arbetssätt med skriftspråket i förskolan. Vi har i vår undersökning använt oss av två olika kvalitativa metoder, dels av intervjuer (Bilaga 2) och dels av observationer (Bilaga 1). Stukat (2005:38–39) skriver om två olika intervjuangreppssätt så kallade strukturerade och halvstrukturerade intervjuer. Den strukturerade intervjutekniken innebär att intervjuaren använder sig av i förväg skrivna intervjufrågor som följer samma ordning och formulering. Den andra utfrågningstekniken en så kallad halvstrukturerad intervju medför att man ställer ett antal likadana huvudfrågor till alla respondenter och kan därefter följa svaren på ett individuellt sätt. Det vill säga intervjuaren kan utveckla frågorna ytterligare genom att ställa följdfrågor som t.ex. Hur menar du? På vilket sätt? Kan du förklara? Inför våra intervjuer med förskollärarna formulerade vi 19 intervjufrågor (Bilaga 2) de fem första frågorna är bakgrundsfrågor för att ta reda på respondenternas utbildning, arbetserfarenhet och barngruppen som de arbetar med. Vi ställde bakgrundsfrågor för att vi ville få en uppfattning om respondenternas utbildningsbakgrund, arbetserfarenhet eller de skilda åldrarna på barngruppen kunde ha någon betydelse för deras synsätt och arbetssätt. De övriga intervjufrågorna formulerade vi utifrån vårt syfte och för att få en bättre inblick i våra respondenters uppfattningar om forskningsområde samt för att få svar på våra frågeställningar.

I vår undersökning valde vi att kombinera och använda oss av båda intervjuteknikerna strukturerad och halvstrukturerade intervjuer dels pga. att vi anser oss vara oerfarna intervjuare och därmed ansåg vi att det var lättare för oss att genomföra en strukturerad intervju och dels för att vi ansåg att det skulle underlätta för att sedan kunna bearbeta intervjuresultatet. Men samtidigt ville vi inte låsa oss för mycket i våra intervjufrågor samt göra det för svårt för våra respondenter att inte kunna ge dem den möjligheten att uttrycka sig mer utvecklande och fördjupande på våra frågor om de ville. Av denna anledning valde vi att

genomföra en kombination av båda intervjutekniker för att få ett så bra som möjligt svarsresultat och underlag om förskollärarnas synsätt och arbete med barns skriftspråk på förskolan. Vi valde även att komplettera våra intervjuer med observationer för att få en bättre inblick och skapa oss en egen bild om det som förskollärarna relaterade till intervjustunden. Stukat (2005:49) skriver att observationer är en lämplig metod att använda sig av när man vill ” ta reda på vad människor faktiskt gör, inte bara vad de säger att de gör”. Vi valde att genomföra systematiska observationer och använda oss av ett observationsschema (bilaga 1). Eftersom vi hade begränsad med tid för vår undersökning valde vi innan genomförandet av observationerna att skriva ett observationsschema. Vi ansåg att med hjälp av ett observationsschema kunde vi lättare veta vad vi ville rikta vår uppmärksamhet mot under våra intervjuer. Denscombe (2000:274) skriver om att systematiska observationer innebär att man använder sig av ett observationsschema. Denscombe (2000: 274) förklarar att ”hela syftet med schemat är att minimera, eventuellt eliminera, de variationer som uppstår i data baserade på individuell perception av händelser och situationer”.

I relation till syftet med vår undersökning hade vi ett stort intresse att observera den materiella omgivningen som bilder, skyltar, texter, läs- och skrivmiljön (Bilaga 3) för att få en bättre insyn i förskollärarnas arbetssätt och utformningen av den fysiska miljön i förhållande till barns skriftspråk på förskolan. Vi ville även undersöka om det stämde överens med det de berättade under intervjuerna. Vi tror att det finns en stor fördel att använda sig av både intervjuer och observationer för att på så sätt få en bättre och grundligare kännedom om det man vill undersöka. Genom att använda sig av två olika metoder kan vi få ett bättre och mer tillförlitligt resultat i vår undersökning.

Stukat (2005:42) skriver om enkäter som en tredje undersökningsmetod. Enkät är ett frågeformulär som kan vara en bra metod att använda sig av i en större undersökningsgrupp. Den ger möjlighet att resultatet kan generaliseras. Vi valde att begränsa vår undersökning till enbart intervjuer och observationer och inte använda oss av enkäter. Anledningen till att vi valde bort enkäter i vår undersökning var för att det inte hade gett oss möjligheten att själva skapa oss en bild av hur förskollärarna arbetar och utformar den fysiska miljön i förhållande till barns skriftspråk i förskolan. En annan orsak till att vi valde bort enkäter är att vi fann svårigheter att motivera en större grupp till att vilja delta i vår undersökning samt kontrollera om de förstod enkätfrågorna korrekt eller inte. Detta skulle kunna minska kvalitén och sanningsenligheten av resultatet i vår undersökning.

6.2 Undersökningsgrupp

Vi har intervjuat sex förskollärare och genomfört fyra observationer på tre olika förskolor inom Göteborgsområdet. Alla tre förskolorna där vi har genomfört vår undersökning är kommunala utan någon specifik pedagogisk inriktning. Vi är alla välbekanta med förskolorna, verksamheten och den verksamma personalen eftersom det är våra egna verksamhetsförlagda utbildningsplatser. Efter att ha diskuterat och grundligt övervägt för och nackdelar kom vi överens om att dela på oss och genomföra intervjuerna och observationerna under samma dag på våra respektive VFU-platser. Tre av de sex förskollärare som deltog i vår undersökning är

våra egna lokala lärarutbildare, de tre övriga är förskollärare som arbetar på respektive förskolor tillsammans med våra LLU:are⁴. De sex förskollärarna som deltog i våra intervjuer är alla kvinnor och har från 3 till 21 års arbetserfarenhet inom förskolan. Alla sex förskollärarna arbetar på förskoleavdelningar med barn i åldern 1- 5 år. Förskolorna har en liknande personaltäthet med tre pedagoger och ca 21 barn i varje barngrupp på var och en av avdelningarna som de arbetar på.

6.3 Undersökningsförfarande

En vecka innan genomförandet av våra intervjuer och observationer tog vi kontakt med våra respektive LLU:are via telefonsamtal och e-mail där vi frågade om de ville delta i vår undersökning där både intervjuer och observationer ingick, samt förklarade syftet med det. Vid detta kontakttillfälle passade vi på att även tillfråga ytterligare tre andra förskollärare om de ville ställa upp på våra intervjuer. Var och en av oss genomförde enskilda intervjuer och observationer under samma dag på våra respektive VFU-platser. Under intervjuerna fick vi sitta ostört i ett rum på avdelningen som förskollärarna själva hade bestämt innan vi började med intervjustunden. Vi valde att använda oss av inspelningsmaterial som Mp3 och mobiltelefon för att spela in alla intervjuerna och för att sedan lättare kunna bearbeta det inspelade intervjuresultatet. Vi bedömde att om vi spelade in intervjuerna skulle vi lättare kunna koncentrera oss på frågorna och lyssna på respondenternas svar och på så sätt få en bättre kontakt med dem intervjuare under intervjustunden. Våra intervjuer med förskollärarna tog sammanlagt 2 ½ timmar att genomföra och totalt 3 timmar att lyssna igenom det inspelade materialet.

Vi genomförde våra observationer innan och efter intervjuerna under de ca 5 timmar som var och en av oss vistades på sin VFU-plats. För att dokumentera den fysiska miljön på förskolan använde vi oss av observationsschema, digitalkamera (Bilaga 3) och anteckningar för att sedan under bearbetningen lättare kunna komma ihåg och analysera våra observationer. Efter att ha genomfört undersökningen lyssnade var och en av oss på sina egna inspelade intervjuer och skrev ner det ordagrant för att sedan tillsammans diskutera, kartlägga och systematisk analysera det insamlade intervjumaterialet. I samband med sammanställningen av vårt intervjumaterial har vi också gemensamt diskuterat och analyserat våra observationer.

6.4 Etiska aspekter

Stukat (2005:131) skriver om de etiska aspekterna som innebär att forskaren måste ta hänsyn till individskyddskravet som berör alla de som medverkar i undersökningen. Informationskravet innebar att vi informerade alla förskollärarna som deltog i vår undersökning om vårt syfte och att deltagandet var frivilligt och att det fanns möjlighet att avbryta sin medverkan när de ville. Innan vi genomförde intervjuerna förklarade vi för alla de deltagande förskollärarna att de skulle förbli anonyma i vår studie och att det inspelade

⁴ Lokal lärarutbildare

intervjumaterialet var enbart för att underlätta vår bearbetning av intervjuresultatet. Vi klargjorde även för förskollärarna att det inspelade intervjumaterialet skulle förstöras efter transkriberingen. Vi föreslog att skicka vår färdiga undersökning till alla de medverkande förskollärarna så de också får möjligheten att läsa det och skapa sig en egen uppfattning om det som vi har skrivit i vår undersökning.

6.5 Tillförlitlighet

Stukat (2005: 125-130) skriver om tre olika begrepp *reliabilitet*, *validitet* och *generaliserbarhet* som handlar om undersökningens kvalitet och hur sanningsenliga och pålitliga resultatet i undersökningen är. *Reliabilitet* syftar på hur stor tilltro man kan ha på valet av metoden som har använts i undersökningen dvs. hur bra mätinstrumentet är på att mäta. Vi har använt oss av inspelningsmaterial under våra intervjuer, observationsschema och digitalkamera för att öka och skapa en högre reliabilitet i vår undersökning. Vi spelade in intervjuerna för att bättre kunna komma ihåg och minska risken för att tolka fel på respondenternas svar under intervjutillfället. För att ytterligare öka trovärdigheten i vår forskningsstudie har vi tagit med citat i resultatredovisningen som hänvisar till det som våra respondenter har yttrat under intervjuerna.

När det gäller *validitet* så handlar det om hur bra mätinstrumentet mäter det man har tänkt mäta i undersökningen. Eftersom vårt syfte med undersökningen var att ta reda på förskollärares synsätt och arbetssätt om barns skriftspråk och även se hur den fysiska miljön såg ut i relation till skriftspråket bestämde vi oss att både genomföra intervjuer och observationer. Kombinationen av dessa två metoder gav oss ett större och omfattigare underlag för vår studie än om vi bara hade valt att endast använda oss av intervjuer. Stukat (2005: 36) skriver om att den s.k. *metodtriangulering* som handlar om att ibland kan det vara lämpligt att kombinera flera metoder som kan komplettera varandra och på så sätt kunna tränga djupare in i forskningsområde och belysa det på ett mer omfattande sätt. Med hänvisning till *metodtriangulering* så anser vi att genom att ha valt att komplettera våra intervjuer med observationer så har vi både trängt djupare in i vårt undersökningsområde och detta gjorde vi med hjälp av tidigare forskning och därmed gett en större validitet för vår undersökning. Sist skriver Stukat (2005:129) om *generaliserbarheten* som tar upp om vem eller vilka resultatet i studien gäller för. Alltså om resultatet syftar på endast en undersökningsgrupp eller om resultatet representerar en större grupp. Med tanke på att vår urvalsgrupp omfattade endast sex förskollärarna kan vår studie inte representera alla förskollärares arbetssätt och deras uppfattning om barns skriftspråk i förskolan. Vårt resultat skildrar bara den grupp förskollärarna som har deltagit i vår undersökning. Därmed har vår undersökningsstudie ingen större generaliserbarhet.

7. Resultat och Analys

Vi kommer att inleda vårt resultatavsnitt med våra observationer av förskolornas lärandemiljö. Vi kommer att redovisa våra observationer av förskolornas lärandemiljö där vi observerat deras fysiska miljö, text, läs-och skrivmiljö. Först kommer vi att sammanställa våra observationer och därefter kommer vi använda oss av litteratur och styrdokument för att redovisa och analysera förskolornas lärandemiljö. Sedan kommer vi att presentera våra intervjuer. Vi har valt att inte kategorisera vårt resultat eftersom det inte blev så stora skillnader och olikheter i förskollärarnas intervju svar. Vi har istället delat in våra intervjufrågor under åtta olika rubriker. Dessa rubriker anknyter till vårt syfte och våra frågeställningar.

Vi kommer ge en kort sammanfattning av vad alla förskollärarna svarade i varje intervjufråga och vi kommer förstärka det med intervju citat för att tydliggöra förskollärarnas tankar och reflektioner. Därefter kommer vi använda oss av litteratur och styrdokument för att analysera vårt resultat. Vi kommer att analysera genom att tolka förskollärarnas svar och koppla det till vad litteraturen säger och vad det står i styrdokumentet. Vi har valt att namnge förskollärare med siffror för att enklare särskilja dem.

7.1 Observationer av lärandemiljöer

Vi har observerat förskolornas alla rum inom verksamheten för att få en bättre inblick i den fysiska miljön, Vi använde oss av observationsschema (se bilaga 1), anteckningar och fotografier för att göra våra observationer. Vi har indelat observationerna utifrån tre huvudrubriker som textmiljö, läsmiljö och skrivmiljö.

I förskolans läroplan står det att:

Barnens sociala utveckling förutsätter att de alltefter förmåga får ta ansvar för sina egna handlingar och för miljön i förskolan. De behov och intressen som barnen själva på olika sätt ger uttryck för bör ligga till grund för utformningen av miljön och planeringen av verksamheten (Skolverket, 2010:12).

7.1.1 Textmiljö

Utifrån våra observationer såg vi att textmiljön i förskolorna var riktade för antingen vuxna eller barn. Barnen kan genom textmiljön få se vad de hade lärt sig och genomfört i förskolan. Detta kan de göra genom bilder och text kring olika utflykter eller pedagogiska aktiviteter bl.a. och i texterna skrev de en kort text om vad de olika aktiviteterna handlade om och dess betydelse. Det finns många texter riktade för föräldrar inom verksamheterna som innefattade information om verksamheten som veckoplanering, verksamhetsplaner och förskolans läroplan. Det finns också kom-ihåg lappar för föräldrar angående deras barn. Textmiljöerna i förskoleverksamheterna var skapade av förskollärarna. Förskollärarna skrev de flesta av texten som fanns på väggarna och det var de som utformade textmiljön i verksamheten. På två av avdelningarna som vi observerade finns det citat från läroplanen på väggarna i anknytning

till aktiviteter som barnen deltagit i. Det gav en bild om de olika pedagogiska moment som förskolan arbetade med och dess syfte med det.

Pramling Samuelsson och Sheridan (2006:77) skriver att man bör skapa en miljö där barn är omgivna av skriftspråket eftersom barnens egna erfarenheter av skriftspråket blir mer synligt för dem. Det är viktigt att förskollärare utformar miljön på ett medvetet sätt som syftar till att väcka och stimulera barns intresse för skriftspråket.

I våra observationer såg vi att det fanns mycket text och bilder i alla rummen på de olika avdelningarna. Alla bilder är uppsatta på väggarna och synliga för alla barnen, pedagoger och föräldrar. Väggarna på avdelningarna var mest täckta av teckningar och målningar som barnen har målat samt bilder som förskollärarna hade tagit på barnen och aktiviteter de gjort tillsammans med barnen. Bredvid bilderna fanns det en kort text som beskrev aktiviteter. Texterna var skrivna av de vuxna men på en del av teckningarna hade barnen skrivit sina namn. När barnen skrev sina namn använde de antingen versaler eller gemener

På två avdelningar pågick det ett temaarbete, förskollärarna dokumenterade vad som pågick inom temat med hjälp av bilder och texter som fanns på väggarna. På två av avdelningarna hade de skrivit namn på olika objekt i förskolan som till exempel på kylskåpet stod det ”kylskåp”. Dahlgren m.fl. (2006:116) skriver att:

Skriftspråkets kommunikativa funktion belyser man genom brev, kom-i-håg lappar, meddelanden och genom att man ber barnet skriva på teckningar etc. Barnen blir genom sådana arbetsuppgifter medvetna om vad skriftspråket kan användas till. De förstår på vilket sätt de själva kan ha nytta av skriften och blir därmed motiverade användare.

7.1.2 Läsmiljö

I våra observationer har alla förskolor läshörnor där det fanns tillgång till böcker och soffor där man kunde sitta och läsa. Det fanns en stor variation av böcker i verksamheterna. Det fanns abc böcker, sagoböcker, pekböcker och faktaböcker bl.a.

På tre av avdelningarna var böckerna placerade på ett sådant sätt som var enkelt för barnen att hämta och hitta böcker när de själva ville sitta och läsa. I den fjärde avdelningen fanns böcker i lådor som var placerade på hyllor, lådorna var väldigt tunga och svåra för barnen att nå.

Fast (2008:86) skriver att barn lär sig mycket genom berättelser och sagor vilket gör att barn får en förståelse för språket, barn lär sig hur språket låter och är uppbyggt. De får också lära sig nya ord och genom att få höra berättelser och sagor utvecklar barn kunskap om hur sagor berättas vilket hjälper dem när de ska lära sig läsa och skriva.

I alla avdelningar fanns det skriftspråkliga spel som barnen kunde använda som t.ex. pussel och memoryspel bland annat. På en av avdelningarna hade barnen tillgång till stenciler med bokstäver och bild som de kunde färglägga.

7.1.3 Skrivmiljö

På alla avdelningar fanns det skaparverkstad där barnen kunde sitta, skriva och måla. I avdelningarna fanns det material som papper, tuschpennor, färgkritor, målarfärg och penslar. På en av avdelningarna hade barnen tillgång till färgpapper, saxar, tejp och lim men på de andra avdelningarna var barnen tvungna att fråga förskollärarna om hjälp när de ville använda sig av materialet.

Pramling Samuelsson och Sheridan (2006:95) skriver att det är viktigt att förskolan har ett varierat innehåll av material som bjuder in barn till att samverka socialt. Pramling Samuelsson och Sheridan (2006:89–90) skriver också att barn ska ha möjligheten till att uttrycka sig och kunna skapa i förskolan. Dahlgren m.fl.(2006:143–144) skriver att den skriftspråkliga miljön bör göras tydlig och attraktiv för barn i förskolan, de menar även att en stimulerande skrivmiljö bör ha olika sorters skrivmaterial såsom pennor, papper, kuvert, frimärken och skrivmaskin etc.

I alla avdelningar vi observerade hade de datorer som barnen kunde använda under vissa tider. Enligt Pramling Samuelsson och Sheridan (2006:81–82) kan barn i samband med datorn ta del av ett bildspråk som skiljer sig från det språk som man kan läsa i böcker. För att barn ska kunna arbeta och lära sig via dator behövs det ett visst kunnande av förskollärare. De skriver vidare att barn i förskolan bör ha tillgång till datorer eftersom det är ett sätt att komma i kontakt med skriftspråket på ett lekfullt sätt. De skriver också att datorn är en viktig del av dagens samhälle och bör därmed ses som ett verktyg för barns lärande.

7.2 Betydelsen av förskolans läroplan

7.2.1 Anser du att de riktlinjer och mål som finns formulerade i förskolans läroplan för barns utveckling och lärande har betydelse för ditt arbete på förskolan? I så fall på vilket sätt och hur använder du den?

Samtliga förskollärare var samstämmiga när de uttryckte att läroplanen har en stor betydelse för deras arbete. Förskollärarna uttryckte under intervjustunden att det var viktigt för dem att följa de riktlinjer och mål som står formulerade i styrdokumentet för att uppfylla sitt uppdrag och erbjuda barnen en lärorikt och god pedagogisk verksamhet. En av förskollärare svarade att:

den betyder väldigt mycket, nu när den reviderade läroplanen har kommit ska vi planera efter den. Läroplanen är basen för arbetet” (Förskollärare 1).

Samma förskollärare under intervjustunden uttalade sig så här;

Ja! läroplanen ger stöd och de riktlinjer för oss som arbetar på förskolan ska följa. Man kan kolla av vad man ska göra och checka av eftersom det är ju vårt uppdrag. Man får inspiration för vad man ska arbeta med barnen (Förskollärare 1).

En annan förskollärare påpekar att läroplanen sätter ord på de mål som verksamheten ska uppfylla:

Jag tycker den har betydelsen för det sätter ord på det vi ska arbeta med. Lusten att upptäcka skriftspråket till exempel. Jag tycker det är bra att det finns formulerad i styrdokumentet och det har den betydelsen att vi tar med i vårt arbetsplan på avdelningen det finns med som ett mål och det blir medvetna diskussioner hur ska vi arbeta med detta? Hur uppmuntra vi barnen och hur gör vi dem intresserade av det (Förskollärare 4).

Pramling Samuelsson och Sheridan (2006:21) förklarar att läroplanen är en plan för lärande och utveckling, i den är det fastställt vilka värderingar och uppdrag det finns för förskolan. Rapp (2010:480) skriver att värdegrunden i läroplan ska prägla förskolans verksamhet. I läroplanen finns det formulerade mål som ska uppnås och vad förskollärare ska sträva mot. I förskolans reviderade läroplan har det tydliggjorts att ” Alla som verkar i förskolan ska hävda de grundläggande värden som anges i skollagen och denna läroplan och klart ta avstånd från det som strider mot dessa värden.” (Skolverket, 2010:5)

Pramling Samuelsson och Sheridan (2006:22) skriver också att läroplanen förutsätter att förskollärare har de pedagogiska verktygen för att kunna genomföra och arbeta med läroplanen. Förskollärare ska använda sig av läroplanen för att specificera och utarbeta konkreta mål för deras verksamhet.

7.2.2 Vad har du för inställning till barns skriftspråk i förhållande till förskolans läroplan?

Förskollärarna gav uttryck åt olika inställningar till barns skriftspråk. Några betonade leken, sagostunden, att skriva eller på olika sätt uppmärksamma barnen på det skrivna ordet.

En av förskollärarna uttryckte leken som ett viktigt medel för att uppmärksamma barnen på skriftspråket:

När det gäller skriftspråket så ska det ska vara en lek inte ett måste, för att genom leken när det är roligt så lär sig barnen jätte fort, jätte bra, det fastnar. T.ex. i skogen när man hittar pinnar som ser som en bokstav, L så ska man uppmärksamma detta för barnen. Som t.ex. att ditt namn börjar på den bokstaven. Som pedagog ska man hitta på och ta vara på de situationerna för bokstäver finns överallt (Förskollärare 3).

Detta stämmer med det som står i förskolans läroplan ” Leken är viktig för barns utveckling och lärande. Ett medvetet bruk av leken för att främja varje barns utveckling och lärande ska prägla verksamheten i förskolan.”(Skolverket, 2010:6)

Under intervjuerna är det flera av förskollärarna som anser att det är viktigt att ha i åtanke att inte ställa för stora krav på barnen att lära sig skriva. Förskollärarna menar istället att det är viktigt att man skapar eller tar vara på barnens eget intresse när de visar en nyfikenhet för skriftspråket.

Jag brukar vänta in barnen när jag märker att de vill få något eget skrivet, och att jag finns där och visar bokstäverna som vi har på väggen eller att de får hämta något jag har skrivit. Jag försöker uppmärksamma dem på olika saker och väntar in dem när de visar eget intresse och sedan när de börja komma in på ett mer medvetenare plan om skriftspråket, att jag då frågar vad står det där, att jag inte bara serverar det. Och nu vill jag skriva det här till min mamma eller till tomten och då hjälper jag barnen med det, när de visar intresse för det”(Förskollärare 4).

En annan förskollärare svarade så här:

Jag tycker det är viktigt att ha i åtanke skillnaden mellan strävans mål och mål att uppnå i det här fallet, speciellt när föräldrar ibland lägger vikt vid att barnet tidigt lär sig att skriva, läsa och räkna. Jag kan själv bli lite rädd inför tanken att falla för långt ifrån budskapet "det här är oerhört intressant att lära sig" till att bli "det här är oerhört viktigt för dig att kunna". Jag tycker absolut att det är väldigt viktigt att aktivt arbeta med detta i förskolan och inte vänta till barnet börjar skolan (Förskollärare 6).

Detta kan kopplas till det Eriksen Hagtvét (2004:10–11) skriver om att många förskollärare känner oro inför barns skriftspråklärande i förskolan på grund av att de är osäkra på vad de förväntas lära och hur långt arbetet med den skriftspråkliga ska vara. De kan känna att de sätter för stor press och krav på barnen. Hon skriver att lärande beror hur det görs, hur aktiviteterna genomförs och vilka förväntningar man har. Om arbetet med skriftspråk läggs på en hög nivå som är mer passande för äldre barn kan det leda till att arbetet med barns skriftspråklärande blir för likt skolundervisning vilket leder vidare till att barn i förskolan tappas intresse och självförtroende för skriftspråket.

7.3 Förskollärarnas inställning till barns skriftspråk

7.3.1 Hur ser du på din egen roll för att utveckla barns intresse för skriftspråket?

Förskollärarna har liknande tankar och åsikter om deras roll för att utveckla barns intresse för skriftspråket. De anser att deras roll som förskollärare är att vara ett stöd för barnens intresse för skriftspråket. En av förskollärarna svarade att:

Det är min roll att väcka intresset och lusten och till att vilja lära sig (Förskollärare 5).

En av förskollärarna poängterade att det är viktigt att man som förskollärare ger barnen möjligheten till att lära genom att utforma miljön på ett sådant sätt som väcker barnens lust till att upptäcka skriftspråket i förskolan.

Förskollärarna förstår betydelsen av deras roll i barnens lärande inom skriftspråket. Förskollärare 1 svarade att:

Jag ska vara där och väcka lusten och vägleda. Väcka intresset och locka barnen in till skriftspråket. Det handlar om att stödja barn beroende på vart dem är.

Att stödja barn vart de befinner sig kan kopplas till Säljö (2010:167) som skriver att i Piagets teori utvecklas barns tänkande i samspel till deras ålder och mognad.

Förskollärarnas tankar och åsikter om deras roll i utvecklandet av barns intresse för skriftspråk stöds av förskolan läroplan. Det står att "Barnen ska få stimulans och vägledning av vuxna för att genom egen aktivitet öka sin kompetens och utveckla nya kunskaper och insikter. Detta förhållningssätt förutsätter att olika språk- och kunskapsformer och olika sätt att lära balanseras och bildar en helhet." (Skolverket, 2010:7)

Detta stämmer överens med det som Pramling Samuelsson och Sheridan (2006:73–74) skriver. Det är upp till förskollärarna att skapa möjligheter och tillfällen för barnen så att de ska kunna utveckla deras skriftspråk. Man ska skapa situationer där barn kan samtala kring

det man läser och språkar om. De skriver vidare att det är viktigt att se barn som läsande och skrivande personer eftersom det kan få barnen att känna sig kompetenta och kunniga.

7.3.2 Hur tycker du man ska stödja och stimulera barns skriftspråkande i förskolan?

Förskollärarna uttryckte olika sätt för att stödja och stimulera barnens skriftspråklärande inom förskolan. En av förskollärarna anser att:

Det bästa är om att man ta tillvara på varje tillfälle när det tar upp någonting men det är inte så lätt för man har andra barn att tillvara på. Men om man är smart så kan man försöka komma ihåg det och bygga vidare på det tema grupper och de mindre grupperna. Och de barnen som tycker detta är intressant (Förskollärare 5).

Pramling Samuelsson och Sheridan (2006:75) förklarar att om att när barn visar intresse för skriftspråk genom leken, är det viktigt att förskollärare använder dessa tillfällen för att möta barns nyfikenhet och skapa situationer och aktiviteter för att utveckla barns skriftspråklärande. Pramling Samuelsson och Sheridan (2006:72–73) skriver vidare om att förskollärare ska vara öppen för barns nyfikenhet för att kunna lära. De skriver att ”genom att bemöta barnets tal som uttryck för kommunikation grundlägger man hos barn ett språkligt självförtroende och fortsatt lärande av språkets framväxt.”(Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006:72). De skriver vidare att förskollärare ska vara en förebild för barnen genom att bjuda in barnen i språkliga sammanhang detta gör man genom att skapa meningsfulla aktiviteter och samtal som barnen finner intressant.

Två förskollärare anser att man ska stödja och stimulera barnens intresse för skriftspråk genom att ta vara på vad barnen tycker och vad deras intressen är. Förskollärare 1 svarade att:

Det är barnens intresse som är viktigast och att de tycker att det är kul så blir det inte en tråkig grej att lära sig läsa och skriva eftersom det blir mer en lek. Det är nog det lättaste sättet för barn att lära sig. Det är viktigt att finnas där och stötta och ge inspiration. Man ska testa olika vägar, att komma kontakt med skriftspråket på olika sätt.

Eriksen Hagtvét (2004:33) förklarar att barn är känsliga när de ska lära sig något nytt och något de finner svårt. Hon skriver att det är viktigt att barns första möte med skriftspråket sker i leken eftersom risken för misslyckande är liten. Inom leken avmystifieras skriftspråket eftersom leken är på låtsas. Genom leken kan barns nyfikenhet och självtillit stimuleras positivt vilket kan leda till att barn får en bra start inför deras skriftspråklärande.

Förskollärare 6 utgick från ett sociokulturellt perspektiv när vi frågade om hur man ska stödja och stimulera barns skriftspråkande i förskolan?

Hon svarade:

Jag tycker att Scaffoldingprincipen är ett bra tankesätt att använda när man stödjer barnen i vilket område som helst egentligen. Att man ska ta reda på var barnen befinner sig i sin potentiella utvecklingszon och sedan hjälpa barnet komma vidare. Sedan är det förstås viktigt att miljön bjuder in till skriftspråkande i alla dess former och även att hela tiden hålla en öppen dialog med barnen om vad de ritar och skriver. Det är barnen som sitter inne med kunskapen om vad det som skrivits och ritats betyder och genom att samtala om det blir skriftspråket en del i

kommunikationsvägen som förhoppningsvis i slutändan kan läsas av mig utan att de förklarar vad som står.

Enligt Eriksen Hagtvét (2004:44) är scaffolding ett sociokulturellt begrepp vilket kan översättas till ”ställning”. Hon förklarar begreppet som ”på samma sätt man sätter upp byggnadsställningar, eller resvirke, för att hålla ett bygge tillfälligt på plats, kan pedagogen stötta barnet genom zonen för närmaste utveckling” (Eriksen Hagtvét, 2004:44). Meningen med ställningen är att ge barn det minsta möjliga hjälp för att de ska klara en uppgift och barnen ska använda sig av sin egen kompetens och förskolläraren ska vara med som ett stöd. Meningen är att barnen ska kunna arbeta och lösa uppgiften själva, på så sätt nedmonteras ställningen tills de blir självständiga. Begreppet kan kopplas till ett annat sociokulturellt begrepp ”den närmaste utvecklingszonen”. Säljö (2000:120) förklarar begreppet som en utvecklingsnivå för vad ett barn kan klara av själv och vad ett barn kan klara av med hjälp av en mer kompetent person. Det är förskollärarens uppgift att ge barn stöd och vägleda barnet till en självständig lösning.

7.3.3 Vad anser du är det bästa sättet för att stimulera och utveckla barns intresse för skriftspråk?

Förskollärarna har olika tankar om vad det bästa sättet är för att stimulera och utveckla barns intresse för skriftspråk. Två av förskollärarna nämnde betydelsen av att uppmuntra och stödja barnen. Förskollärare 4 anser att det bästa sättet för att stimulera och utveckla barns intresse för skriftspråk är:

Genom att uppmuntra barnen när de själv visar intresse för det

Några av förskollärarna anser att barnen intresse är nyckeln för att stimulera deras skriftspråklärande. Förskollärare 2 svarade att:

Det bästa sättet är att hitta någonting som de är intresserade av, något som fångar dem. Det är svårt att lära barn om de inte är med på det. Man behöver göra det på ett roligt, lekfullt och kreativt sätt som fångar dem.

Detta kan kopplas till Eriksen Hagtvét (2004:10–11) som skriver om betydelsen av att barn får möjligheten till att utgå från deras egna intressen. Hon skriver att ifall barnen väljer skriftspråkliga aktiviteter i samband med en lek upplever barnen det som något roligt eftersom det inte finns ett tvång bakom utforskandet av skriftspråk. I leken använder sig barnen av deras erfarenheter och barn tar efter vad de har hört och sett av vuxna kring skriftspråket. Leken sker utifrån barnens egna villkor och förutsättningar genom leken utvecklar barn betydelsefulla delar av skriftspråket och detta gör barnen i sin egen takt och inom sin egen utvecklingsnivå. Detta stöds även av förskolan läroplan, där står det att ”Verksamheten ska utgå från barnens erfarenhetsvärld, intressen, motivation och drivkraft att söka kunskaper. Barn söker och erövrar kunskap genom lek, socialt samspel, utforskande och skapande, men också genom att iaktta, samtala och reflektera” (Skolverket, 2010: 6-7).

Eriksen Hagtvét (2004:37) skriver att när förskollärare deltar och uppmärksammar barns lekar kan det göra att leken utvecklas och blir mer lärorikt. Det kan leda till att barn inför skriftspråkliga aktiviteter in i deras lekar och det ska vara på barnens villkor så att leken inte blir till arbete utan fortfarande håller sig till lek.

Förskollärare 6 svarade lite annorlunda än de andra förskollärarna, hon utgick från betydelsen av interaktion mellan förskollärare och barn och hur detta stimulerar och utvecklar barnens intresse för skriftspråk. Hon svarade att:

Att samtala kring det och integrera det i barnens kommunikationsvägar så att det blir ännu ett sätt att kommunicera på. Att koppla tänkandet kring "det du skriver, kan någon annan läsa" och sedan även hitta varje litet tillfälle där det är bra att ha, som till exempel om barnet under dagen vill säga något till mamma så kan man skriva ner det så man kommer ihåg att säga det när mamma kommer. Hitta användningsområden för det som ligger i barnens intresse istället för att fokusera på att "det här ska du lära dig i vilket fall som helst så det är lika bra att börja tidigt.

Förskollärare 6 svar kan kopplas till Pramling Samuelsson och Sheridan (2006:74) som skriver att "talspråkets utveckling är beroende av samspelet med omgivningen, vilket förutsätter att barn i förskolan omges av vuxna som stödjer och underlättar barns språkande och samtalar med barn för att de vill detta." Enligt Pramling Samuelsson och Sheridan (2006:72–73) ska förskollärare under samtalssituationer ta något nytt ämne som okänt för barnen. Genom att ta in något nytt och okänt skapar förskolläraren intresse och nyfikenhet hos barnen som engagerar barnen till att vidareutveckla deras språkutveckling. De skriver också om betydelsen om att vara lyhörda gentemot barnen. Genom att lyssna på vad barnen har att säga kan förskollärare återberätta det barnen har sagt till dem så får barnen veta att de blir hörda och känner sig bekräftade. Som förskollärare är det viktigt att visa intresse för barnens tankar och att man ska tala med barnen och inte till barnen.

Utifrån intervjuerna anser förskollärarna att det viktigaste är vad barnen finner intressant. Detta tydliggörs i Lpfö98 (Skolverket, 2010: 7) där står det att "Språk och lärande hänger oupplösligt samman liksom språk och identitetsutveckling. Förskolan ska lägga stor vikt vid att stimulera varje barns språkutveckling och uppmuntra och ta till vara barnets nyfikenhet och intresse för den skriftspråkliga världen".

7.4 Förskollärarnas arbetssätt med barns skriftspråk

7.4.1 Ge exempel på hur ni arbetar för att utveckla barns intresse för skriftspråket i förskolan?

Samtliga förskollärare svarade att de använder olika objekt och saker inom förskolan för att stimulera och utveckla barns intresse för skriftspråk. De svarade också att de utgår från vad barnen gillar att göra och de försöker inkorporera skriftspråket i saker och aktiviteter som barnen är intresserade av.

En av förskollärare svarade:

Vi arbetar med datorn, vi har målat alla bokstäver tillsammans med barnen, vi läser för barnen. Vi arbetar också med siffror. Det finns så mycket man kan göra, vi har satt ord på olika saker på förskolan vilket barnen har märkt och förstått att det står flingor på flingpaketet, man kan leka med ord det behöver inte vara svårt det kan vara enkelt att leka med ord (förskollärare 2).

Detta kan anknytas till Eriksen Hagtvet (1990:110) som skriver att "I en skriftspråkstimulerande miljö är det naturligt att använda skriftbilder för att markera föremål och interiör". Dahlgren m.fl. (2006:144) förklarar att skriftbilder som visar bild och text på olika objekt i förskolan förmedlar för barn det kommunikativa syftet med skriftspråket.

kopplas

En annan förskollärare svarade:

Att uppmuntra dem, att våga skriva bokstäver och de ska inte känna att det måste bli någonting eller bli perfekt, att de vågar och att lusten finns. Till exempel när de vill skriva något till sina föräldrar eller kompisar så kan vi skriva det tillsammans och då kan vi meddela någonting med det vi har skrivit att någon annan kan läsa det (förskollärare 4).

Dahlgren m.fl. (2006: 58-59) klargör att barn utvecklar insikter om skriftspråket kommunikativa funktioner när de själva försöker skriva t.ex. lappar med meddelande, önskelistor, brev, teckningar, vykort, namnlappar etc. Barnen utvecklar en skriftspråklig medvetenhet om hur man använder texter för att förmedla ett budskap.

7.4.2 När anser du att man ska börja arbeta med barns skriftspråk på förskolan?

Under intervjuerna uttryckte nästan alla förskollärare att man bör arbeta med skriftspråket så tidigt som möjligt och att barnens ålder inte har någon betydelse för när de kan börja arbeta med skriftspråket. Förskollärarna anser att det är viktigt att stimulera barnens lärande och utveckling tidig ålder. De tyckte också det är viktigt att ta vara på tillfällen när barnen visar intresse för skriftspråket eftersom det blir mer meningsfullt för barnen.

En förskollärare uttryckte under intervjun att:

Jag tycker inte att det finns någon minimumålder till att börja arbeta med skriftspråket, eftersom jag ser det i allt ifrån första gången ett barn ritar, till att man läser en saga för det, man kan när som helst börja arbeta med det. Sätt upp bilder, symboler e.tc överallt och läs mycket för barnen och låt dem vara med i berättandet. Allt handlar om vilket steg man väljer att arbeta med så att säga (Förskollärare 6)

Ovanstående citat kan kopplas till vad Fast (2008:38) skriver om att barns läs- och skrivinlärning börjar i tidig ålder i interaktion med andra människor och att den miljön som barn växer upp i har stor påverkan för deras vägar in i skriftspråket. Fast (2008:38) skriver vidare att barns läs och skrivinlärning behöver inte alltid förknippas med böcker utan kan ske var som helst och i olika sammanhang där texter kan finnas. Hon menar att barn utvecklar ett intresse för skriftspråket i samband med de texter, bilder eller symboler som barn möter i sin närmiljö som t.ex. på husväggar, datorskärmen eller i varuhuset, lekplatsen eller hemmet.

7.4.3 Hur anpassar du ditt arbete kring barns skriftspråk till de olika åldrarna inom barngruppen?

Vi frågade förskollärarna hur de anpassar deras arbete kring barnens skriftspråk till de olika åldrarna inom barngruppen. Några av förskollärarna svarade att de arbetar på olika sätt genom att dela in barnen i olika grupper beroende på deras ålder. Förskollärarna tycker att med de yngsta barnen ska man arbeta för att synliggöra skriftspråket och låta barnen upptäcka det. Däremot med de äldre barnen inom förskolan ska man arbeta på ett mer konkret sätt med skriftspråket som t.ex. att låta barnen försöka skriva sina egna namn eller ljuda ut bokstäverna i alfabetet med hjälp av musik och lek.

Förskollärare 2 svarade:

Med de allra minsta gäller det först att få dem att upptäcka skriftspråket och se det och ha tillgång till skriftspråket. När man kommer högre upp får man leka in det och få dem att förstå vad de olika bokstäverna betyder och hur man bildar ord och hur man ljuda ut det. Det gäller att anpassa det till de olika individerna (Förskollärare 2)

Dahlgren m.fl. (2006:116) skriver att om barn förstår att skriftspråket är uppbyggt av symboler, att bokstäver kan bilda ord och kan uttalas i ljudform har barnen sedan lättare för att knäcka den skriftspråkliga koden. De skriver vidare att ”om barnet får förståelse för hur en text och en berättelse är uppbyggd, kan det lättare förstå vad det läser och förstå egna texter” (Dahlgren m.fl. 2006:12).

En annan förskollärare svarade att:

Det beror mycket på barnen beroende på hur långt de har kommit i deras utveckling. Det handlar inte alltid om åldern det kan vara mognaden på barnen och ifall barnen har intresse för skriftspråket och om de arbetar med det hemma. (Förskollärare 1)

Enligt Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2003:27) kan detta kopplas till Piagets teori. De förklarar det finns olika stadier för människans utveckling. De skriver vidare att lärande bör anpassas till det stadiet barns tänkande befinner sig på. ”Det är det aktiva barnet, som själv konstruerar sin kunskap inom ramen för sin biologiska mognad, som framträder. Den vuxnes roll blir att leda barn mot sin egen utveckling” (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson 2003:27).

7.4.4 Vad för pedagogisk metod eller annat stöd använder du för att stimulera barns intresse för skriftspråket?

Vi frågade förskollärarna vad för pedagogisk metod eller stöd de använder för att stimulera barns intresse för skriftspråk. Förskollärare svarade:

Det är sagoböcker, penna och papper som jag använder som stöd så barnen kan se hur jag gör när man läser och skriver. Vi använder även datorn så barnen får se när vi klickar på deras namn med knapparna och det som är bra på datan är att ingen kan säga vad fult jag skriver där kan alla skriva lika tydligt. För många barn när de börja skolan kan tycka å vad ful jag gör men där kan ingen skriva fult. (Förskollärare 4)

En annan förskollärare svarade att:

Vi använder namnskyltar och att annat som finns i deras omgivning och miljö så att de ser det och blir nyfikna. Vi använder också artefakter som t.ex. datorn som stöd i barns skriftspråklärande. (Förskollärare 3)

Enligt Säljö (2000:74) kan pennan och datorn kallas för artefakter vilket är redskap som människor använder för att kommunicera, skriva och sprida information. Säljö (2000:233–234) skriver att ”Fysiska artefakter kan ses som materialiserade former av tänkande, och språk; människan kan bygga in sina idéer och distinktioner i artefakter och på så sätt få dem att fungera som resurser i olika sociala praktiker”. Han skriver vidare att artefakter som datorn, penna och papper är stöd för våra mentala och kognitiva funktioner.

7.5 Förskolornas lärandemiljö i förhållande till barns skriftspråk

7.5.1 Hur utformar ni lärandemiljön inom verksamheten i förhållande till barns skriftspråk?

Samtliga förskollärare som vi intervjuade anser att det är viktigt att utforma miljön i förskolan på ett sådant sätt som väcker barnens intresse för skriftspråk. Alla anser också att det var viktigt att utforma ett uppmuntrande textmiljö med bokstäver, sagoböcker, namnskyltar, bilder på väggarna och annat material. De tycker genom att utforma textmiljön kan de stimulera och vägleda barnen in i den skriftspråkliga världen. En av förskollärarna svarade att:

Vi uppmuntrar mycket till att skriva deras egna namn och få vilja skriva och använda bokstäver. Och att ge dem material som kan användas på olika sätt. Barnen tittar på väggarna väldigt mycket och det gäller att sätta upp så mycket text man kan och på så sätt stimuleras dem. Genom bilder och text på väggarna kan vi tala om saker vi har gjort. (Förskollärare 2)

Pramling Samuelsson och Sheridan (2006:89) skriver att ”Lärandet är alltid en del av ett sammanhang och pedagogisk verksamhet är situationer och processer där det finns mål för vad som ska läras och ett sammanhang för vad som ska lära. Den pedagogiska miljön utgör det sammanhang inom vilket barnens lärande sker”.

Pramling Samuelsson och Sheridan (2006:89) skriver också att miljön är väldigt betydelsefull för barns utveckling och lärande. Barn erövrar omvärlden genom att samspela med omgivningen i förskolan. Miljön i förskolan berättar för barn om de förväntningar som finns och vad som sker inom förskolan. De skriver vidare att syftet med miljön är att stimulera barns utveckling och att utmana dem i deras lärande. Detta speglar några av förskollärarnas tankar, de svarade att meningen med miljön är att barnen ska kunna få möjligheten till att

reflektera över vad som pågår i förskolan och att de ska kunna samtala över textmiljön inom verksamheten. Förskollärare 1 svarade att;

Vi vill synliggöra vad som händer i förskolan för barnen så att de kan sätta ord på det. Föräldrar kan också se vad som händer och skapa ett samtal med barnen om det. Det blir ett sätt för barnen att reflektera över det som har hänt.

Lenz Taguchi (1997:34–35) upplyser att dokumentation är ett bra verktyg för förskollärare eftersom det hjälper dem att få en insyn i barns tankar bl.a. via bilder och målningar så barn kan kommunicera sin kunskap och erfarenheter. Genom att tala med barnen om vad de har gjort kan barn återreflektera över deras egna tankar och använda det i sitt fortsatta tänkande och detta är ett sätt för förskollärare att kommunicera tillbaka. Lenz Taguchi (1997:35) skriver vidare att pedagoger kan också via bilder och text kommunicera till andra som till exempel vårdnadshavare om barnens tankar och vad de har gjort inom verksamheten. Förskollärare kan även genom dokumentation synliggöra sina egna erfarenheter och tankar om barnen och deras upplevelser inom förskolan.

7.6 Svårigheter och hinder i förhållande till barns skriftspråk

7.6.1 Vilka svårigheter eller hinder finner du som förskollärare i arbetet med barns skriftspråk?

Samtliga förskollärare som vi intervjuade uttryckte att ett avgörande hinder som de upplever i sitt arbete med barnens skriftspråk är att finna tillräcklig med tid för att kunna se och avgöra vart varje barn befinner sig i sin skriftspråkslärande. Flera förskollärare menar att det är viktigt att veta hur långt varje barn har kommit i sin förståelse för skriftspråket för att sedan kunna ge dem det stöd som barnen behöver utan att ställa för orimliga stora krav på dem. En av förskollärarna uttalade sig så här:

De svårigheter jag stött på hittills är att veta hur jag ska formulera fram ett stöd som inte ligger för långt över eller under barnets zon för proximal utveckling, samt att jag sällan finner tid till att verkligen sätta mig ner med ett barn och fokusera på det området (Förskollärare 6).

Ovanstående citat som förskolläraren yttrande under intervjun stämmer med den sociokulturella teorin som beskriver att utveckling och lärande sker i socialt samspel mellan människor och mellan övergångar inom olika utvecklingszoner. Eriksen Hagtvét (2004:40) skriver om den närmaste utvecklings zonen som handlar om att varje barn befinner sig inom en aktuell utvecklingsnivå där det klarar av att utföra saker på egen hand. Men för att ta sig vidare till nästa potentiella utvecklingsnivå måste barnet få hjälp och vägledning av en annan mer kompetent person. Eriksen Hagtvét (2004: 40) skriver vidare att det är lärarens uppgift att handleda och stötta barnet i sin utveckling för att barnet ska stegvis ta över mer och sedan på ett självständigt sätt klara av någonting på egen hand. Det är mellan dessa zoner som barnet utvecklar ny kunskap.

En annan förskollärare påpekade under intervjun om läs- och skriv svårigheter som ett hinder i arbetet med barns skriftspråklärande.

Man kan se att vissa barn har svårare att lära sig än andra och man kan hjälpa dem så att de kan knäcka koden så att vissa barn inte får skriv och lässvårigheter och då är det också viktigt att de får arbeta med det hemma och få stöd av föräldrarna (Förskollärare 1).

Det kan kopplas till Liberg (2006: 142) som skriver att inom det s.k. metakognitiv forskning⁵ har man konstaterat att de förskolebarn som inte har utvecklat en förståelse för hur man gör när man läser och varför man läser kan komma att få läs- och skrivsvårigheter när de sedan börjar skolan. Fast (2008: 49- 58) hänvisar till ett antal internationella studier visar att familjen är barnets främsta skriftspråkliga referens och stöd i deras skriftspråklärande t.ex. när barn leker skola med sina syskon, när föräldrar eller mor- och farföräldrar berättar, sjunger eller högläser för barnen. Föräldrar, syskon och andra närståendes egna läs och skrivvanor överförs till barnen och har en stor inverkan på hur de socialiseras in i skriftspråket.

Eriksen Hagtvvet (2004:13–14) hävdar att undersökningar som har utförts under 1970- och 1980 talet har visat att barn som får tidig språklig stimulans och uppmuntran i förskoleåldern kommer att främja barns läs och skrivlärande. Eriksen Hagtvvet (2004) menar vidare att förskolan är en mer naturlig plats för barn att först upptäcka skriftspråket än i skolan. Det är i förskolans sociala arena med andra människor som barn utvecklar en skriftspråklig medvetenhet. Barnen konstruerar sin skriftspråkliga medvetenhet genom att i samspel med andra kan prata och fråga om skriftspråket som i t.ex. texter, ord och bokstäver i böcker. Eriksen Hagtvvet (2004) skriver även om att barn som inte blir positivt bemötta i sitt tidiga möte med skriftspråket kan utveckla en känsla av misslyckande och senare ett motstånd att vilja lära sig läsa och skriva vilket kan leda till att barn senare utvecklar läs- och skrivsvårigheter. Detta medför att förskolan har en förebyggande roll och genom att skapa en god språklig miljö som ger goda förutsättningar för att barn kan öka i sin skriftspråkliga kompetens.

7.7 Förskollärarnas mål med barns skriftspråk

7.7.1 Vad vill du som förskollärare uppnå i ditt arbete med barns skriftspråk?

Förskollärarna uttryckte under intervjuerna att de vill vägleda barnen i deras skriftspråklärande och utveckla barns kompetens för skriftspråket så att barnen en dag kan bli en läsande och skrivande person. Pramling Samuelsson och Sheridan (2006:77) skriver att ”förutsatt att barn blir bemötta som kompetenta, går de in i rollen som skrivare och läsare och

⁵ I slutet av 1960-talet började man forska om barns metaspråkliga förmåga som studerar barnets förmåga att tala om språket dvs. att använda ett metaspråk. När man använder sig av metaspråk så tar man hjälp av termer som ord, fras, sats eller språkljud. Inom den metakognitiva forskningen som handlar om att kunna tänka om sitt eget tänkande, kan de barn som har svårighet att tala om språket kan komma att få läs- och skrivsvårigheter när de sedan börjar i formell skolundervisning.

bygger upp en uppfattning om sig själva som skrivare och läsare. Avgörande är lärarnas språkliga medvetenhet, deras kompetens och förmåga att ta det lärande barnets perspektiv och att de har positiva förväntningar på barnet”.

En förskollärare svarade:

Jag vill lära dem och visa de hur man kan skriva, hur bokstäver och alfabetet ser ut. Ju tidigare de börja så kanske de också intressera sig för skriftspråket. Fånga deras intresse så tidigt så möjligt för skriftspråket som är mycket viktig. (Förskollärare 3)

Förskollärarna tycker också att det är viktigt för dem att de lyckas skapa ett intresse för skriftspråket hos barnen så de kan utveckla en bättre förståelse för hur man kan använda skriftspråket. Förskollärarna vill också kunna skapa goda anknytningar till skriftspråket inför skolåren. Förskollärare 1 svarade att:

Jag vill att de ska få en positiv bild av det eftersom när de kommer till skolan är det högre krav på dem med läs och skriv. Jag vill framförallt att de har en positiv inställning till det.

Detta kan hänvisas till det Eriksen Hagtvet (2004:186–187) skriver om att förskolan i jämförelse med skolan är kravlös. I skolan har man förväntningar och krav på barnen. Hon skriver vidare att eftersom förskolan har färre krav på barnen så får barn möjligheten till att utforska skriftspråket och därmed utvecklas på egna villkor. Det är viktigt att barn har en miljö där de får känna att de lyckas. Genom att ge barn erfarenheter av att känna framgång i det kan det ge barn en bättre självbild samt en ökad kompetens vilket barnen kommer ha användning av i de kommande skolåren.

7.8 Dokumentation och utvärdering

7.8.1 Vad har dokumentation för betydelse i ditt pedagogiska arbete kring barns skriftspråk?

Under intervjuerna framkom det att samtliga förskollärare tycker att dokumentation har en avgörande roll i deras egna pedagogiska arbete för att kunna se och följa barnen i deras utveckling. Detta understryks i läroplanen för förskolan att:

Förskollärare ska ansvara för att varje barns utveckling och lärande kontinuerligt och systematiskt dokumenteras, följs upp och analyseras för att det ska vara möjligt att utvärdera hur förskolan tillgodoser barnens möjligheter att utvecklas och lära i enlighet med läroplanens mål och intentioner” (Skolverket, 2010: 14).

Två av förskollärarna betonar att dokumentation fungerar som ett slags stöd och underlag för att reflektera över sitt egna arbetssätt. En av dem svarade att:

För min egen del är dokumentation bra för där kan man reflektera över vad man har gjort och varför och hur man kommer vidare och vad är nästa steg (Förskollärare 1).

En annan förskollärare beskriver även dokumentationen som en detaljerad tankekarta för att se barnen i deras utveckling:

Det har oerhört stor betydelse för det fokuserar mina egna tankar kring deras utveckling och ger ett bättre underlag för analys och reflektion än att endast se ett barn göra något och fundera kring det. Jag försöker använda det som en kedjereaktion och med det menar jag att jag ofta observerar och dokumenterar ganska riktningsslöst först och sedan utefter vad jag ser händer och kommer fram till i min reflektion så gör jag ytterligare dokumentationer som bygger vidare på tidigare tankegångar och situationer jag har observerat. Det blir som en detaljerad tankekarta som grenar ut sig och jag tycker det är ett givande sätt att lära känna barnen och se deras utveckling, framför allt när man kan återkoppla det till barnet i form av samtal om det med barnet för då får man även höra deras resonemang och tankar kring det (Förskollärare 6).

Ovanstående citat kan kopplas till det som Pramling Samuelsson och Sheridan (2006: 126-127) skriver om att dokumentation med hjälp av bl.a. observationer, anteckningar och kamera fungerar som ett medel för att synliggöra den pedagogiska praktiken för lärare, barn, föräldrar och övrig personal. Författarna skriver vidare att dokumentation av olika slag som t.ex. föra loggbok fungerar som ett redskap där lärare regelbundet kan samla och följa sina egna tankar och se förändringarna i sitt eget lärande. De menar också att dokumentation inte bara ska användas för att lärare ska analysera sin egen och barnens lärandeprocess utan även utnyttjas för att sedan analysera barnens arbete tillsammans med dem. Pramling Samuelsson och Sheridan (2006:127) som refererar till Doverborg och Anstett (2003) menar att reflektion över barns arbete innebär också att ta tillvara på dokumentation för att samtala med barnen om deras samlade bilder och texter. Detta för att barnen ska kunna minnas tillbaka till platser, händelser och annat de har gjort samt för att ge barnen tillfälle för att analysera, resonera och tänka över sitt eget lärande.

Två av de intervjuade berättar att på deras förskola använder man sig av "portfoliomethoden" för att följa barnens lärande och utveckling. Portfoliomethoden innebär att man tar fotografier på olika aktiviteter och situationer som barnen har varit delaktiga i och skriva text till bilderna och därefter samla dessa i en portfölj i form av en pärm. En av förskollärarna svarade under intervjun att hon tycker att det är viktigt att varje barn får ha en egen pärm för att både föräldrar och barnen själva ska kunna se vad de har gjort och vad de har lärt sig på förskolan. Förskolläraren poängterade att portfolio;

Den är jätte viktig för det kan visa för barnen att t.ex. när du var 2 år då kunde du bara skriva ett streck, när du blev 3 år då kunde du skriva lite mer kanske två streck så att det blev ett H. Så när barnet blivit 5 år gammal kan man se hur mycket det har lärt sig. Vi samlar dokumentationen på barns egna pärmar, de har var sin egen portfolio som vi sedan skickar hem när de slutar på förskolan. Det är ett sätt för barnen att gå tillbaka och se och vara stolta över det de har gjort och vad de har lärt sig (Förskollärare 3).

Den andra förskolläraren uttryckte sig så här om betydelsen av portfoliouppläggnigen;

Den betyder jätte mycket! för där kan man se barns utveckling och att man har en tanke bakom det. Vi försöker dokumentera i portfolio utifrån de olika rubrikerna i läroplanen och ta bilder på olika situationer. Så man kan se barnens utveckling genom åren (Förskollärare 4).

Pramling Samuelsson och Sheridan (2006:127–128) menar att portföljmetodiken innebär att lärare kan arbeta och föra en mer systematisk dokumentation om hur varje barn har utvecklats i sin förståelse inom olika utvecklingsområden genom hela sin förskoletid. Portfolio hjälper att synliggöra det pedagogiska arbetet och barns genom bilder och text som barn, föräldrar och pedagoger kan se och reflektera över.

7.8.2 Hur utvärderar du ditt eget såväl barnens arbete och lärande?

Att utvärdera den pedagogiska verksamheten är något som har förstärkts i den nya reviderade läroplanen för förskolan. Detta för att förskollärare ska kunna bedöma kvaliteten i sitt eget pedagogiska arbete. Under intervjuerna frågade vi förskollärarna om deras utvärderingsarbete på förskolan. Alla konstaterar och beskriver utvärdering som ett viktigt hjälpmedel för att utbyta idéer, reflektera och diskutera i medverkan med andra kollegor om deras arbetssätt och mål med det. Men även för att komma till nya insikter och inte fastna i samma tankegångar i sitt pedagogiska arbete med barnen och på så sätt förändra och göra ett bättre arbete.

En av de intervjuade svarade att;

Genom att utvärdera och reflektera kan man gå tillbaka och tänka på vad är syftet och vad är mitt mål och även kunna ändra mål eftersom det inte blir alltid som man hade tänkt sig. Man måste tänka att allt förändras och utvecklas hela tiden då ska man inte fastna vid ett tänk eller ett sätt att arbeta och genom att utvärdera kan man göra ett bättre arbete (Förskollärare 1).

En förskollärare berättade att;

Vi utvärderar det när vi gör våra utvärderingar av våra arbetsplan. Har vi då skrivit ner att vi har ett mål angående skriftspråket så sitter vi sen och diskuterar om hur det har gått och varför det blev så, kunde vi göra det på ett annat sätt till nästa år (Förskollärare 4).

Detta kan kopplas till det som står i den reviderade förskolans läroplan (Skolverket, 2010:14) att det är en nödvändighet att förskolans kvalitet ständigt analyseras och utvärderas för att bättre kunna följa barnen i deras utveckling. Utvärdering handlar om att medvetet och systematisk dokumentera förskolans verksamhet för att därmed kunna skapa goda förutsättningar för att alla barnen kan utvecklas och lära på bästa möjliga sätt. Det huvudsakliga syftet med utvärdering är för att se över och förbättra verksamhetens innehåll, form, planering och utförande så att man kan synliggöra förskolans arbete och dess genomförande sker i enlighet med de mål som uttrycks i förskolans läroplan.

En annan förskollärare uttryckte sig att;

Jag reflekterar över vad jag gjort tillsammans med barnen, och jag samtalar med kollegorna och vi utbyter idéer och samtalar. Vi arbetar med de andra avdelningarna och ge varandra tips bl.a. Det är väldigt bra för arbetet att reflektera och utvärdera över arbetet man har gjort (Förskollärare 2).

Björndal (2005: 13) skriver varför det är viktigt att en lärare medvetet utvärderar sin pedagogiska verksamhet. Han menar att en lärare som visar intresse och vilja att observera och utvärdera sin egna pedagogiska verksamhet kommer avsiktligt att få reda på vad som är bra eller dåligt med det och lära sig något nytt om sin egen praxis och på så sätt kunna förbättra och utveckla det.

8. Diskussion

I detta avsnitt kommer vi diskutera vårt syfte och våra frågeställningar, ge en kort sammanfattning av vårt undersökningsresultat och våra tankar och reflektioner. Vi kommer avsluta diskussionen med didaktiska konsekvenser, fortsatt forskning och våra slutsatser av undersökningsstudien.

Vårt syfte med denna undersökning var att ta reda på ett antal förskollärares synsätt och arbetssätt för att stimulera och utveckla barns intresse för skriftspråket. Vi ville även få en inblick i hur förskollärare utformar lärandemiljön inom verksamheten och hur de i praktiken omsätter de riktlinjer som står formulerad i läroplanen om barns skriftspråk.

Vi ville ta reda på hur förskollärarna arbetade med barns skriftspråk i förhållande till det som står i läroplanen. När vi intervjuade förskollärarna om läroplanens betydelse och deras förhållningssätt till den uttryckte samtliga förskollärare att den är betydelsefull för arbetet och utformningen av verksamheten. Förskollärarna uppfattar läroplanen som en vägledning för arbetet med barnens skriftspråk. De använder läroplanen som utgångspunkt för hur arbetet med barnens skriftspråk ska utföras.

Däremot kunde inte flera av förskollärarna beskriva hur de specifikt använder sig av läroplanen i förhållande till barnens skriftspråk i förskolan. Vi tror att detta kan bero på att läroplanen är formulerad på ett sätt som inte ger konkreta riktlinjer för hur man ska arbeta med det som står formulerat i läroplanen utan kan tolkas och användas på olika sätt. Detta kan leda till osäkerhet för hur man ska förhålla sig till det som uttrycks i läroplanen. Pramling Samuelsson och Sheridan (2006:22) skriver att läroplanen bygger på förutsättningen att förskollärare har de pedagogiska verktygen för att kunna implementera läroplanen i förskolan. De skriver vidare att det är förskollärarna själva som måste arbeta fram konkreta och specifika mål som bygger på läroplanens intentioner.

Vi ville också ta reda på vad förskollärarna har för inställning till barns skriftspråk i förskolan. Förskollärarna anser att deras roll är att väcka barnens lust och intresse för skriftspråket och att det även är viktigt att inte ställa för stora krav på barnen i arbetet med skriftspråket. Förskollärarna tycker att de ska vara ett stöd och uppmuntra barnen i deras skriftspråkliga process. De anser att man kan använda sig av vardagliga aktiviteter för att uppmärksamma barnen på skriftspråket och att man ska utgå från barnens egna förutsättningar och erfarenheter.

Fast (2008:151–152) skriver att barn vid tidig ålder skaffar sig erfarenheter och praktiserar olika sidor av skriftspråket tillsammans med familjemedlemmar eller via medier och populärkulturella texter som barn möter i sin omvärld. Fast (2008) skriver vidare att barn redan i tidig ålder skaffar sig kunskaper och erfarenheter om texter, läsande och skrivande genom leksaker, dataspel och andra saker som intresserar dem. Dessa erfarenheter och de kunskaperna av läsande och skrivande tar barnen med sig till förskolan och skolan men det får många gånger lämnas utanför för att förskollärarna och lärare har för lite kunskap om barns

textvärldar. Fast (2008) menar att vuxna borde ha mer kännedom om barns textvärldar och populärkultur för att skapa möjligheter och utnyttja barns intresse för att stimulera dem in i skriftspråkets värld.

Vi fick en god förståelse för förskollärarnas synsätt samt betydelsen av deras roll i barnens tidiga skriftspråksinläring. Vi tycker att det är viktigt att förskollärarna har ett positivt förhållningssätt till barnens skriftspråk eftersom vi anser att förskollärarna ska vara en förebild för barnen och ge en positiv inställning till skriftspråket. Man bör också ge barn stöd och uppmärksamma skriftspråket i förskolan.

Eriksen Hagtvet (1990:99) anser att barn behöver stöd från vuxna för att de ska upptäcka skriftspråket. Hon skriver att ” det kräver en kompetent vuxen som utifrån sin kunskap om läs- och skrivlärande riktar barnets uppmärksamhet just mot de förhållanden i skriftspråket det enskilda barnet hela tiden försöker undersöka. Den vuxne blir på så sätt en aktiv förmedlare av skriftspråket.” Eriksen Hagtvet (1990) skriver att när barn möter skriftspråket i samspel med lek då krävs det att barn bemöts av en kompetent vuxen som kan svara på de frågor de kan ha och ge dem stöd i sin skriftspråkslärande.

Vi ville veta hur förskollärarna arbetar för att stimulera och utveckla barns intresse för skriftspråket. Under våra intervjuer med förskollärarna beskrev de om olika aktiviteter som de genomförde i sin verksamhet för att väcka barnens intresse för skriftspråket. Förskollärarna använder olika aktiviteter i verksamheten som exempelvis sagor, lek och datorns användning för att uppmärksamma barnen på skriftspråket. Dysthe (2003:45) skriver att artefakter som datorn kan ses som en resurs för att förmedla kunskap, för att förstå omvärlden samt att artefakter fungerar som ett stöd i barns läroprocess.

Förskollärarna tycker att arbetet med barnens skriftspråk kan börja i tidig ålder och att det finns olika sätt att arbeta med det beroende på barnens ålder. Med de yngsta barnen handlar det om att få dem att upptäcka skriftspråket och för de äldre barnen handlar det om att man arbeta med det på ett konkret sätt t.ex. genom lek. Förskollärarna nämnde också betydelsen av att ta tillvara på olika vardagliga tillfällen för att synliggöra den skriftspråkliga världen för barnen.

Vi tolkar att förskollärarna inte har ett medvetet arbetssätt i förhållande till barnens skriftspråk utan de utgår mer från vardagliga aktiviteter och sina egna erfarenheter för att uppmärksamma barnen på skriftspråket. Deras arbetssätt med skriftspråket hade inte ett tydligt syfte eller klara mål eftersom de anser att man skulle vänta när barnen själva visar intresse för skriftspråket. Pramling Samuelsson och Sheridan (2006:17) menar att det är en vanlig synsätt att man väntar att arbeta med skriftspråket tills barns visar intresse. De förklarar att ”detta tyder på att man tror att intresset för en kulturell artefakt som skriftspråk på något sätt skulle emanera från individens inre”.

Vi anser att det är förskollärarnas uppgift att skapa ett intresse och en nyfikenhet för den skriftspråkliga världen. Man bör planera ett medvetet arbete och ha ett tydligt syfte för att

kunna uppnå läroplanens mål och riktlinjer. Vi anser också det är viktigt att man har ett kontinuerligt arbetssätt med skriftspråket för att möjliggöra för barnen att utveckla en förståelse i sitt lärande.

Vi intervjuade förskollärarna om hur de utformade förskolornas lärandemiljö i förhållande till barns skriftspråk. Vi valde att kombinera observationer och intervjuer för att djupare tränga in i vårt undersökningsområde och få en bättre inblick i förskollärarens synsätt och arbete med barns skriftspråk i förskolan. Vi ville med hjälp av observationerna skapa oss en egen bild om det som förskollärarna svarade under intervjuerna och på så sätt få en större trovärdighet för vår undersökning. Vi ansåg också att observationerna skulle vara ett bra stöd för att finna svar på våra frågeställningar.

Samtliga förskollärare anser att det är viktigt att skapa ett uppmuntrande lärandemiljö genom att utforma verksamheten med bokstäver, skyltar, böcker samt texter och bilder på väggarna. Utifrån våra observationer hade samtliga förskoleverksamheter läshörnor och skaparverkstad som barnen kunde av egen vilja använda och utnyttja material som fanns i verksamheten som t.ex. papper, penna, spel, sagoböcker och dator. Förskolläraryrket avser för utformandet av lärandemiljön i förskolan är för att motivera barnen till att upptäcka skriftspråket och synliggöra arbetet inom verksamheten.

Något vi uppmärksammade i våra observationer var att den största delen av barnens lärandemiljö var utformat och skapad av de vuxna inom verksamheten. Vi anser att barn måste få utrymme att själva få vara delaktiga i utformandet av lärandemiljön för att de ska kunna erfara hur man använder sig av skriftspråket samt synliggöra sitt eget lärande.

Dahlgren m.fl. (2006:134) skriver om en artikel av Gustafsson och Mellgren (2002) som beskriver olika textmiljöer som man kan finna inom förskoleverksamheten. De skriver om den så kallade "berättande textmiljö" som karaktäriseras av texter med kommunikativa aspekter som t.ex. ett meddelande kring någonting eller texter som återberättar om barns egna erfarenheter samt texter som används i det dagliga samspelet inom verksamheten. I våra observationer kunde vi se en berättande textmiljö med många olika typer av texter, bilder och skyltar som till mestadels var uppsatta på väggarna. Många av dessa texter och bilder relaterade om olika aktiviteter som barnen varit delaktiga i förskolan och det fanns också andra typer av texter som hade en kommunikativ karaktär med information eller meddelande till föräldrar eller till andra med anknytning till förskolan.

8.1 Didaktiska konsekvenser

Under våra intervjuer hade förskollärarna svårt att ge konkreta exempel på hur de arbetade med barns skriftspråk, utan de talade istället om olika saker och föremål de använder som stöd för att få barnen att upptäcka skriftspråket. I förskolans läroplan står det inte formulerat om hur förskollärare ska arbeta och gå tillväga i förhållande till barns skriftspråk. Detta kan leda till att många förskollärare känner sig osäkra om hur de ska lägga upp ett arbete om skriftspråket i förskolan, därför tycker vi att det är viktigt att förskollärare får möjligheten till

att vidareutveckla sin kompetens för att kunna tolka och förstå de mål som finns inskrivna i läroplanen som t.ex. skriftspråket.

Under våra intervjusamtal uttryckte förskollärarna att det inte fanns tillräcklig med tid för att se var varje barn befinner sig i sin skriftspråkliga utveckling. I den reviderade läroplanen har det tydliggjorts att ” I förskolan ska barnen möta vuxna som ser varje barns möjligheter och som engagerar sig i samspelet med både det enskilda barnet och barngruppen.” (Skolverket, 2010:6). Därför anser vi att det är viktigt att ta tid till att varje barn får möjligheten till att uppnå sin fulla potential.

I våra intervjuer poängterade förskollärarna betydelsen av dokumentation och utvärdering i sitt arbete. Vi anser att dokumentation och utvärdering bidrar till att förskollärare kan reflektera och granska sitt eget arbete samt synliggöra barns utveckling och lärande i förskolan.

Åsén (2002) skriver;

Dokumentation i form av texter, video, foton, diabilder och barnens egna alster har också betydelse för barnen genom att de får möjligheter att minnas, återbesöka, känna igen och reflektera kring sina egna läroprocesser. Föräldrarna får genom dokumentationen möjligheter att ta del av inte bara *vad* barnen gör, utan också *hur* barnen gör och *vilken innebörd* barnen ger till det som görs. På så sätt kan även föräldrarna bli delaktiga i en dialog och erfarenhetsutbyte kring barnens liv och lärande (Åsén 2002:53). Genom utvärderingar får man en möjlighet att bilda sig en uppfattning om hur verksamheten fungerar och i vilken mån den motsvarar uppställda mål, krav och förväntningar. Därigenom blir det också lättare att bedöma vilka ramar och resurser som krävs för att målen skall nås samtidigt som man får ett bättre underlag för beslut (Åsén 2002:28).

8.2 Fortsatt forskning

Vi anser att skriftspråket är en viktig del av arbetet i förskolan och att det finns många aspekter inom skriftspråket man kan fördjupa sig i. Därför skulle vi finna det intressant att vidareutveckla vår undersökning genom att t.ex. utöka vår undersökningsgrupp och genomföra fler observationer. Detta för att få en breddare syn på förskollärares förhållningssätt och arbetsätt samt se större likheter och olikheter i verksamheterna. Man kan även göra en liknande undersökning utifrån barns perspektiv där man kan ta reda på hur barn uppfattar och ser på skriftspråket.

8.3 Våra Slutsatser

Vi anser att våra frågeställningar har besvarats och att vi har fått en bättre inblick i hur förskollärarna uppfattar och arbetar med skriftspråket. Man kan använda denna undersökning för att få inspiration och ta reda på hur en grupp förskollärare tänker och arbetar med skriftspråket i förskolan. Denna undersökning har gett oss en bättre förståelse och en djupare insikt om arbetet med barns skriftspråk vilket vi kommer ha användning av när vi påbörjar vårt yrke som förskollärare.

I den reviderade läroplan står det att ”Språk och lärande hänger ouplösligt samman liksom språk och identitetsutveckling. Förskolan ska lägga stor vikt vid att stimulera varje barns språkutveckling och uppmuntra och ta till vara barnets nyfikenhet och intresse för den skriftspråkliga världen” (Skolverket, 2010:7). Vi anser att förskolans läroplan är utgångspunkten för vårt kommande yrke och ett stöd för att följa de riktlinjerna och mål man ska arbeta med i förskolan. Pramling Samuelsson och Sheridan (2006:33) skriver att;

Det som skiljer lärandet i förskolan från att barn lär sig själva är alltså att lärandet i förskolan sker utifrån ett planerat innehåll i riktning mot mål att sträva mot. Detta kräver av lärarna inom förskolan att de har ett tydligt förhållningssätt, en medvetenhet om vad de vill att barn skall lära sig samt kunskaper om barn och barns lärande.

Dysthe (2003:44) skriver att lärande är en social företeelse som sker i interaktion mellan människor. Dysthe (2003:41) skriver att inom det sociokulturella perspektivet är det lärande och samarbete som har stor betydelse för barns lärande och hur en person lär sig och kontexten som de befinner sig i är en viktig del av vad som lärs. Ur ett sociokulturellt perspektiv är det viktigt att förskollärare skapar möjligheter för att barn i socialt samspel med andra får utbyta erfarenheter och tankar och därmed utveckla nya insikter om deras omvärld. Som förskollärare är det viktigt att möta varje barn i sitt lärande och ge barn möjligheten till att utvecklas utifrån sina egna villkor och förutsättningar. Man bör också utvidga barns erfarenhetsvärldar genom att få dem att utforska det okända vilket kommer att bidra till deras utveckling och lärande. Vi anser också att det är viktigt att förskollärare har en medvetenhet om barns lärande genom att ta tillvara på situationer, händelser och tillfällen för att uppmärksamma barn på skriftspråket i deras omgivning.

Litteraturreferenser

Böcker

Björndal, Cato R. P. (2005). *Det värderande ögat: observation, utvärdering och utveckling i undervisning och handledning*. Stockholm: Liber.

Dahlgren, Gösta, Gustafsson, Karin, Mellgren, Elisabeth, & Olsson, Lars-Erik. (2006). *Barn upptäcker skriftspråket*. Stockholm: Liber.

Denscombe, Martyn (2000). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.

Dysthe, Olga (Red.). (2003). *Dialog, samspel och lärande*. Lund: Studentlitteratur.

Dysthe, Olga (2003). Om sambandet mellan dialog, samspel och lärande. I Dysthe, Olga (Red.). (2003). *Dialog, samspel och lärande*. Lund: Studentlitteratur.

Dysthe, Olga (2003). Sociokulturella teoriperspektiv på kunskap och lärande . I Dysthe, Olga (Red.). (2003). *Dialog, samspel och lärande*. Lund: Studentlitteratur.

Fast, Carina (2008). *Literacy – i familj, förskola och skola*. Lund: Studentlitteratur.

Fridolfsson, Inger (2008). *Grunderna i läs-och skrivinlärning*. Lund: Studentlitteratur

Hagtvet Eriksen, Bente (1990). *Skriftspråksutveckling genom lek: Hur skriftspråket kan stimuleras i förskoleåldern*. Stockholm: Natur och kultur

Hagtvet Eriksson, Bente (2004). *Språkstimulering. Del 1: Tal och skrift i förskoleåldern*. Stockholm: Natur och kultur.

Jönsson, Karin (2007). *Litteraturarbetets möjligheter. En studie om barns läsning i årskurs F-3*. Lund: Lunds universitet.

Liberg, Caroline (2005). *Hur barn lär sig läsa och skriva?* Lund: Studentlitteratur.

Pramling Samuelsson, Ingrid & Asplund Carlsson, Maj (2003). *Det lekande lärande barnet i en utvecklingspedagogisk teori*. Stockholm: Liber.

Pramling Samuelsson, Ingrid & Sheridan, Sonja (1999/2006) *Lärandets grogrund*. Studentlitteratur: Lund

Rapp, Stephan (2010). Skolans lagar och förordningar – det legala ramverket. I Liberg, Caroline Lundgren, Ulf. P & Säljö, Roger (Red.). (2010). *Lärande, skola, bildning. Grundbok för lärare*. Stockholm: Natur & Kultur.

Sandin, Bengt (2003). Skolan, barnen och samhället– i ett historiskt perspektiv. I Selander, Staffan (red.) (2003): *Kobran, nallen och majjen. Tradition och förnyelse i svensk skola och skolforskning*. Myndigheten för skolutveckling. Stockholm: Liber Distribution.

SOU (1972). *Förskolan del 1. Betänkande avgivet av 1968 års barnstugeutredning, (SOU1972:26)* Stockholm: Liber förlag.

Säljö, Roger (2010). Den lärande människan – teoretiska traditioner. I Liberg, Caroline Lundgren, Ulf. P & Säljö, Roger (Red.). (2010). *Lärande, skola, bildning. Grundbok för lärare*. Stockholm: Natur & Kultur.

Stukát, Staffan (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Studentlitteratur: Lund.

Säljö, Roger (2000). *Lärande i praktiken: ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Norstedts

Lenz Taguchi, Hillevi (1997). *Varför pedagogisk dokumentation?* Stockholm: HLS Förlag

Vallberg Roth, Ann-Christine (2002). *De yngre barnens läroplanshistoria*. Lund: Studentlitteratur.

Vygotskij S, Lev (2001). *Språk och tänkande*. Göteborg: Daidalos

Vygotskij S, Lev (2006). *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Daidalos

Åsen, Gunnar (2002). *Utvärdering i förskolan: frågor och exempel*. Stockholm: Skolverket

Styrdokument

Skolverket (1998). *Läroplan för förskolan Lpfö 98*. Stockholm: Fritzes
<http://www.skolverket.se>

Skolverket (2010). *Läroplan för förskolan Lpfö 98, reviderad 2010*. Stockholm: Fritzes
<http://www.skolverket.se>

Rapport

Längsjö, Eva och Nilsson, Ingegärd (2004) *Än bok på bodät en gledje - Om läs- och skrivlärande förr och nu*. (IPD – rapport 2004:05). Göteborgs Universitet: Institutionen för pedagogik och didaktik

Artikel

Utbildningsdepartementet (2010). *Förskola i utveckling: bakgrund till ändringar i förskolans läroplan*. Stockholm: Utbildningsdepartementet

Personlig kommunikation

Förskollärare 1 (2011). Personlig kommunikation. 2011-11-17.

Förskollärare 2 (2011). Personlig kommunikation. 2011-11-17.

Förskollärare 3 (2011). Personlig kommunikation. 2011-11-17.

Förskollärare 4 (2011). Personlig kommunikation. 2011-11-17.

Förskollärare 5 (2011). Personlig kommunikation. 2011-11-17.

Förskollärare 6 (2011). Personlig kommunikation. 2011-11-17.

Bilaga 1 – observationsschema

Observation av den fysiska miljön

Hur ser textmiljön ut?

Hur ser läsmiljön ut?

Hur ser skrivmiljön ut?

Vad finns det för material?

Hur är böckerna placerade?

Vad finns det för typer av böcker?

Är materialet lättillgängligt för barnen?

Är textmiljön på väggarna inriktade mot barn eller vuxna

Är textmiljön på väggen skapade av barnen eller förskollärare?

Finns det pedagogiska spel kring skriftspråk?

Vad finns det för material och se ifall de har:

Skrivhörna

Affischer och litterära bilder

Teckningar och målningar

Fotoalbum

Gruppfoto

Namn

Skyltar

Bildsymboler

Bokstäver och siffror

Temaarbete

Kom ihåg lappar

Bilaga 2 - Intervjufrågor

Intervjufrågor

Hur lång arbetserfarenhet har du inom förskolan?

Vad har du för pedagogisk utbildning?

Vilket år tog du examen?

Vilken ålder är det på barnen på din avdelning?

Hur stor barngrupp är det på din avdelning?

1. Anser du att de riktlinjer och mål som finns formulerade i förskolans läroplan för barns utveckling och lärande har betydelse för ditt arbete på förskolan? I så fall på vilket sätt och hur använder du den?
2. Vad har du för inställning till barns skriftspråk i förhållande till förskolans läroplan?
3. Hur ser du på din egen roll för att utveckla barns intresse för skriftspråket?
4. Hur tycker du man ska stödja och stimulera barns skriftspråkande i förskolan?
5. Vad anser du är det bästa sättet för att stimulera och utveckla barns intresse för skriftspråk?
6. Ge exempel på hur ni arbetar för att utveckla barns intresse för skriftspråket i förskolan?
7. Vad för pedagogisk metod eller annat stöd använder du för att stimulera barns intresse för skriftspråket?
8. När anser du att man ska börja arbeta med barns skriftspråk på förskolan?
9. Hur anpassar du ditt arbete kring barns skriftspråk till de olika åldrarna inom barngruppen?
10. Hur utformar ni lärandemiljön inom verksamheten i förhållande till barns skriftspråk?
11. Vilka svårigheter eller hinder finner du som förskollärare i arbetet med barns skriftspråk?
12. Vad vill du som förskollärare uppnå i ditt arbete med barns skriftspråk?
13. Vad har dokumentation för betydelse i ditt pedagogiska arbete kring barns skriftspråk?
14. Hur utvärderar du ditt eget som såväl barnens arbete och lärande?

Bilaga 3 – Observationsbilder

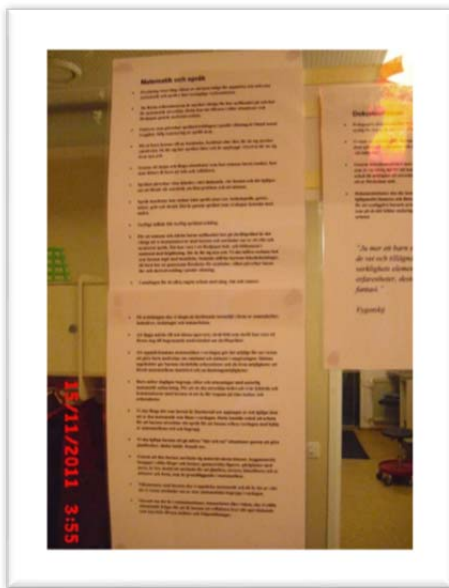
Skrivmiljö

Läsmiljö

Textmiljö

Material

Läroplan

